

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Přímá volba prezidenta v parlamentním systému:
komparativní analýza Polska, Slovenska a České
republiky**

Michaela Lehečková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Přímá volba prezidenta v parlamentním systému:
komparativní analýza Polska, Slovenska a České
republiky**

Michaela Lehečková

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Ráda bych poděkovala panu doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky, trpělivost a vstřícnost při konzultacích a při vypracování mé bakalářské práce.

Obsah

1	ÚVOD	9
2	POLITICKÝ SYSTÉM A POLITICKÝ REŽIM	14
	2.1 Parlamentní systém	15
	2.2 Prezidentský systém.....	16
	2.3 Poloprezidentský systém	17
3	POLSKÁ REPUBLIKA	20
	3.1 Vývoj institutu prezidenta po roce 1989	20
	3.1.1 Dubnová novelizace	20
	3.1.2 Zavedení přímé volby prezidenta	21
	3.2 Poloprezidentský systém v letech 1990–1995.....	23
	3.2.1 Silná pozice Lecha Walesy	23
	3.2.2 Kompromisní Malá ústava	25
	3.3 Návrat k parlamentnímu systému a nová polská ústava.....	26
	3.3.1 Kwasniewski prezidentem	26
	3.3.2 Nová ústava a omezení prezidentských kompetencí.....	27
4	SLOVENSKÁ REPUBLIKA	31
	4.1 Institut prezidenta po roce 1993	31
	4.1.1 Problematické vymezení institutu prezidenta	31
	4.1.2 Volba prvního prezidenta a následná politická krize	33
	4.2 Cesta k první přímé volbě prezidenta.....	35
	4.2.1 Zmařené referendum	35
	4.2.2 Neúspěšná volba prezidenta a parlamentní volby 1998.....	37
	4.3 První přímá volba	39
	4.3.1 Mandát Rudolfa Schustera v letech 1998–2004.....	41
5	ČESKÁ REPUBLIKA	44
	5.1 Tradice prezidentského úřadu	44
	5.1.1 Ústavní postavení prezidenta	44
	5.1.2 Nepřímá volba prezidenta	45

5.2 Debaty o přímé volbě prezidenta a pokusy o její zavedení	46
5.2.1 Období v letech 1989–1992	46
5.2.2 Druhá fáze debaty o přímé volbě.....	47
5.3 Schválení přímé volby	53
5.3.1 Ústavní zákon č. 71/2012	54
5.4 Případ první přímé volby prezidenta	55
5.4.1 Volební období Miloše Zemana.....	56
6 ZÁVĚR	59
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	63
8 RESUMÉ.....	74

SEZNAM ZKRATEK

ANO – Aliance nového občana

AWS – Volební akce Solidarita

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

DEU – Demokratická unie

DS – Demokratická strana

DU – Demokratická unie

HZDS – Hnutí za demokratické Slovensko

KDH – Křesťanskodemokratické hnutí

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KLD – Liberálně – demokratický kongres

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LSU – Liberálně sociální unie

MKDH – Maďarské křesťanskodemokratické hnutí

MĽS – Maďarská lidová strana

ODA – Občanská demokratická aliance

PSL – Polská lidová strana

SDK – Slovenská demokratická koalice

SDKÚ – Slovenská demokratická a křesťanská unie

SDĽ – Strana demokratické levice

SDSS – Sociálnodemokratická strana Slovenska

SLD – Svaz demokratické levice

SMK – Strana maďarské komunity

SNS – Slovenská národná strana

SOP – Strana občanského porozumění

SPOZ – Strana práv občanů Zemanovci

SZ – Strana zelených

SZS – Strana zelených na Slovensku

US – Unie svobody

UW – Unie svobody

VV – Věci veřejné

ZRS – Sdružení dělníků Slovenska

1 ÚVOD

Znakem každého demokratického právního státu je princip dělby moci. Tento princip zaručuje, že státní moc nebude koncentrována v rukou jedné fyzické osoby či skupiny osob a zároveň zamezí jejímu následnému zneužití. Ústava České republiky v článku 2 uvádí, že „Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím moci zákonodárné, výkonné a soudní“ (Ústavní zákon č.1/1993: čl. 2). Prezident, hlava státu, je spolu s vládou držitelem moci výkonné. Jeho pozice v rámci politického systému daného státu závisí na tom, zda se jedná o systém prezidentský, poloprezidentský nebo parlamentní. „[Dalším] kritériem je, zda je prezident volen přímo nebo nepřímo. Odpověď na tuto otázku přitom souvisí s tím, zda se jedná o systém prezidentský nebo parlamentní, jenom velmi zprostředkovaně“ (Pehe 2000). V Evropě nalezneme řadu parlamentních demokracií, kde existuje přímá volba prezidenta (Pehe 2000). Vybrané z nich jsou tématem této práce.

Téma předkládané bakalářské práce zní Přímá volba prezidenta v parlamentním systému, přičemž se jedná o komparativní analýzu středoevropských zemí. Hned na úvod je třeba říci, že interpretovat pojem střední Evropa je poměrně komplikovanou záležitostí a získat jednotnou definici tohoto regionu je téměř nemožné. Především z toho důvodu, že případná definice podléhá mnoha faktorům. Jedním z nich je historický vývoj regionu, dále také záleží na národnosti člověka, jež definici tohoto regionu vytváří. Jak tvrdí britský historik Timothy Garton Ash, střední Evropu nelze geograficky vymezit a rovněž není možné stanovit, kde začíná a kde končí, jelikož je ohraničena pouze svým myšlenkovým obsahem a dědictvím (Timothy Garton Ash cit. dle Hloušek 2008: 32). Dle českého politologa Víta Hlouška do střední Evropy řadíme jako jakési jádro státy Visegrádské čtyřky, tedy Polsko, Maďarsko, Českou republiku a Slovensko. Dále pak dvě země někdejší Jugoslávie – Slovinsko a Chorvatsko a nakonec Rakousko (Hloušek 2008: 34). Pokud bychom měli vycházet z této definice, pak lze v rámci střední Evropy vymezit šest

parlamentních republik, jež do své ústavy zahrnuly přímou volbu prezidenta. Jsou jimi Polsko, Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Chorvatsko a Rakousko.

Cílem mé práce je představit komparativní analýzu vybraných parlamentních systémů ze zemí střední Evropy, jež uplatňují přímou volbu prezidenta. Pro svou práci jsem si stanovila následující výzkumné otázky. Za prvé: Jak se změnilo postavení a pravomoci prezidenta po zavedení přímé volby ve vybraných zemích? Nedošlo k posílení pravomocí prezidenta na úkor moci zákonodárné? V rámci hledání odpovědi na tyto otázky se budu zabývat postavením prezidenta v rámci daného politického systému před zavedením přímé volby. Poté se budu věnovat postavení a pozici prezidenta po zavedení přímé volby (v rámci jednoho až dvou volebních období), z čehož komparací získaných poznatků zodpovím na stanovenou otázku. V rámci druhé výzkumné otázky budu hledat odpověď na otázku: Jaké jsou okolnosti a důvody, jež vedly k zavedení přímé volby prezidenta? Zde budu analyzovat postupný vývoj a podněty, jež vedly k zavedení přímé volby prezidenta v daných zemích. Z těchto poznatků budu opět schopna vyvodit, zda cesta k přímé volbě prezidenta byla ve všech zemích odlišná či nikoliv.

Pro svou práci jsem si zvolila tyto země střední Evropy: Polsko, Slovenskou republiku a Českou republiku. Hlavním důvodem mého výběru je především geografická „blízkost“ těchto států a stejná postkomunistická minulost. „Zhrucení komunistických režimů v těchto zemích vyústilo v transformaci těchto společností hned na několika úrovních – ekonomické, politické, kulturní či národnostní“ (Javůrek 2008a: 78). V rámci politické transformace bylo nejdůležitější změnou zavedení instituce prezidenta v Polsku (Javůrek 2008a: 78). Role prezidenta v rámci polského politického systému byla stanovena ústavním dodatkem ze 7. dubna 1989. K zavedení přímé volby prezidenta pak došlo již o rok později, konkrétně 27. září 1990. K oslabení pravomocí prezidenta došlo v roce 1997, kdy byla schválena současná ústava (Javůrek 2008a: 85–86). S časových údajů je očividné, že mezi zavedením úřadu prezidenta do ústavy Polské republiky a zavedením přímé volby prezidenta je

rozmezí pouhých několika měsíců. Z tohoto důvodu bude mým primárním zájmem období po zavedení přímé volby v roce 1990, až po přijetí aktuální ústavy v roce 1997. Na případu Polska si tedy dovoluji nepatrně upravit výše vytyčenou výzkumnou otázku. Předmětem komparace je změna pravomocí prezidenta, k nimž došlo nikoli z důvodu zavedení přímé volby, ale z důvodu přijetí nové ústavy.

V rámci druhého a třetího případu této komparativní analýzy, tedy Slovenské republiky a České republiky, se již budu věnovat daným výzkumným otázkám. Na rozdíl od Polska nemuselo Československo po pádu komunismu zavádět do své ústavy úřad prezidenta republiky. Pozice československé hlavy státu se v ústavách objevovala od roku 1918 až po rozpad České a Slovenské federativní republiky k 31. prosinci 1992. I přes tuto skutečnost nastal na počátku éry nezávislého Slovenska vážný problém – na co či na koho vlastně navazovat? (Kopeček 2008: 174). Z důvodu odmítání tradice prvorepublikových československých prezidentů musel být tedy úřad slovenského prezidenta vytvořen „v podstatě od nuly“ (Kopeček 2008: 177). Instrukce slovenského prezidenta se tedy začala vytvářet až po roce 1993. Zavedení přímé volby o šest let později předcházela jedna neúspěšná prezidentská volba na půdě parlamentu v roce 1993 a šest neúspěšných pokusů o zvolení prezidenta v roce 1998. Pokud se podíváme na politickou scénu v této době, ani zde nebyly podmínky příliš příznivé kvůli vyostřeným vztahům mezi prezidentem Michalem Kováčem a premiérem, jenž disponoval některými důležitými pravomocemi, Vladimírem Mečiarom (Kopeček 2008: 177 – 182). V rámci druhého sledovaného případu se budu primárně věnovat časovému období 1993 až 1999. Dále pak letům 1999 až 2004, jež ohraničují volební období prvního prezidenta vzešlého z přímé volby prezidenta.

Poslední vybranou zemí pro tuto bakalářskou práci je Česká republika. Ani zde nebyla pozice prezidenta po rozdělení České a Slovenské federativní republiky zcela stabilizována, prezident hledal konkrétní obory své působnosti a účinné prostředky výkonu svých pravomocí (Vodička 2003: 256). Na rozdíl od Slovenska má ovšem

prezident v českém politickém systému mimořádné postavení, především díky tradičnímu pohledu na prezidenta republiky coby nositele autority. Při vytváření ústavy v roce 1992 byla jako vzorový dokument použita ústavní listina z roku 1920, z níž byl částečně použit vzor pro úřad prezidenta (Kysela 2008a: 236). Zavedena byla nepřímá volba prezidenta, jež byla ústavním zákonem v roce 2012, po dlouholeté diskuzi ze strany politických stran a veřejnosti, nahrazena přímou volbou. Z trojice vybraných zemí je Česká republika tedy, co do zkušenosti s přímou volbou prezidenta týče, „nováčkem“. Sledované období v rámci třetího případu počíná rokem 2002, kdy některé politické subjekty a občanské iniciativy vystoupily s myšlenkou přímé volby prezidenta, a sahá až po současnost (Vodička 2003: 259).

Svou bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě základní části. V první, teoretické části, se budu věnovat operacionalizaci pojmů. V úvodní kapitole vymezím termín politický systém a představím jeho typy, tedy systém parlamentní, prezidentský a poloprezidentský. S ohledem na téma bakalářské práce se zaměřím především na pravomoci a postavení, jež prezident v daných systémech zastává, především pak v systému parlamentním. V rámci druhé části práce se budu zabývat jednotlivými státy, přičemž každé je určena jedna kapitola. Seřazení států (Polsko, Slovensko a Česká republika) odpovídá časové posloupnosti zavedení přímé volby prezidenta v jednotlivých zemích.

Tématem zavedení přímé volby prezidenta v parlamentním systému ve střední Evropě se věnují mnoho autorů. K první kapitole, věnující se operacionalizaci pojmů využiji především knihy Srovnávací ústavní inženýrství od Giovanni Sartoriho a Semi-presidentialism in Europe od Roberta Elgieho. Nápomocný mi bude i článek A new political system model: Semi-presidential government, jehož autorem je Maurice Duverger. V následujících kapitolách věnujících se vybraným státům, bude mým velkým pomocníkem kniha Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě od editorů Miroslava Nováka a Miloše Brunclíka. Pro svou práci využiji rovněž mnoho titulů od českého

politologa Michala Kubáta, pro případ Polska jsou to: Demokracie v Polsku a Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století. Pro případ České republiky je to především titul Současná česká politika. Co s neefektivním režimem? Pro svou práci využiji rovněž internetové zdroje, kde lze nalézt nespočet odborných článků na téma zavedení přímé volby na Slovensku a České republice.

2 POLITICKÝ SYSTÉM A POLITICKÝ REŽIM

Politická věda rozlišuje několik druhů politických systémů z hlediska jejich institucionálního uspořádání. Dříve než se budu těmito druhy podrobněji zabývat, bylo by dobré si na úvod vymežit termíny politický systém a politický režim. Pokud nahlédneme do politologické literatury, zjistíme, že užívání těchto pojmů se odvíjí od daného autora. Kupříkladu známé zahraniční autority z oblasti politologie jako Arend Lijphart, Juan Linz či Giovanni Sartori upřednostňují užívání termínu *parliamentary*, *presidential* či *semipresidential system*. V českém politologickém prostředí je situace mnohem zajímavější. Zatímco sousloví *politický systém* preferují například Vít Hloušek či Blanka Říchová, politologové Miroslav Novák a Michal Kubát upřednostňují termín *politický režim*. Všeobecně vzato je v odborné literatuře, a to jak české, tak zahraniční, mnohem častější užití sousloví *politický systém* než *politický režim* (Kubát 2013: 14). Klasický prototyp politického systému byl vytvořen Davidem Eastonem, jenž na základě obecné systémové teorie hovoří o politickém systému jako o jakémsi subsystému společnosti (Říchová 2000: 49 – 50). Interakce mezi politickým systémem a společností lze chápat jako oběh tzv. vstupů, což mohou být například požadavky různých zájmových skupin, a výstupů, což je například vydávání daných nařízení. Tyto vstupy a výstupy se poté mezi politickým systémem a společností obměňují a vzájemně se ovlivňují (Schlosser – Stammen 2010: 163).

Oproti tomu je *politický režim* pojmem mnohem empiričtějším. Nejedná se již totiž o všeobecnou modelovou teorii, ale o „reálný způsob vykonávání politické moci v konkrétních podmínkách“ (Kubát 2013: 15). *Politický systém* je považován za „normativní subsystém politického systému [...] [jenž] obsahuje všechny hodnoty a systémové principy, strukturu autorit, formální i neformální pravidla, politické hry a z nich vyplývající závislosti mezi subjekty politiky“ (David Easton cit. dle Kubát 2004a: 198).

Z hlediska institucionálního uspořádání politických systémů vymezujeme systémy parlamentní a prezidentské. Fungování těchto dvou

systemů je odlišné, což je dáno diferencí v ústavním vyjádření zákonodárné a výkonné moci. Podstatný je především fakt, že oba systémy nahlíží zcela odlišně na vztah mezi exekutivou a legislativou. Na pomezí těchto dvou systémů se pak nachází systém poloprezidentský, jenž může svým názvem navozovat dojem jakéhosi „smíšeného zřízení – buď nedokonalého prezidencialismu, nebo prezidentského systému smíšeného s jiným systémem“ (Javůrek 2008b: 11).

2.1 Parlamentní systém

Tématem této podkapitoly bude první z výše jmenovaných systémů, tedy systém parlamentní, jenž je zároveň ze všech forem vlády v demokratických systémech nejrozšířenější. Parlamentní systémy jsou stejně jako systémy poloprezidentské a prezidentské velmi rozmanité a je jen velmi obtížné nalézt dva identické případy parlamentních systémů (Brunclík 2009: 118). Ke zrodu parlamentního systému došlo ve Velké Británii, kde získal parlament mezi ostatními státními orgány zprvu výsadní postavení, což posléze přešlo až v naprostý přesun moci do jeho rukou (sovereignty of parliament). S postupnou demokratizací volebního práva a dalším rozvojem Dolní sněmovny došlo ke vzniku typického parlamentního zřízení (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 85; Filip – Svatoň – Zimek 2002: 81).

Samotná formulace konceptu parlamentarismu není na rozdíl od poloprezidentského systémů tolik problematická. Pojem parlamentní systém vychází z výchozího principu, dle něhož si parlament udržuje svrchovanost nad ostatními nejvyššími státními institucemi (Sartori 2001: 110; Brunclík 2009: 120). Pro tuto formu vlády je zároveň charakteristické prolínání exekutivní a legislativní složky, což lze velmi dobře vidět na příkladu Velké Británie, kde bývá předseda vlády zároveň i předsedou politické strany, jež ovládá v Dolní sněmovně i absolutní většinu křesel (Brunclík 2009: 120). Tuto úzkou vazbu mezi exekutivní a legislativní složkou nazýváme sdílením moci, jež spočívá v „závislosti vlády na parlamentní podpoře“, neboť parlament disponuje pravomocí sesadit

vládu a to tím, že jí vysloví nedůvěru (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 82). V čisté podobě parlamentní systém očekává, že přímou legitimitou disponuje pouze parlament, z jehož legitimacy je posléze odvozena i legitimita vlády či legitimita hlavy státu, pokud hovoříme o republikánském zřízení (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 82).

Pokud máme uvést dva základy kameny parlamentního systému, pak jsou jimi „politická zodpovědnost vlády vůči parlamentu a účast vlády v procesu tvorby práva“ (Kubát 2004a: 201). Nesmíme zapomenout zmínit právo hlavy státu, ať už monarchy nebo prezidenta, „rozpuštění za daných okolností parlament (Kubát 2004a: 201). Funkce hlavy státu a předsedy vlády jsou striktně odděleny a reálnou výkonnou mocí poté disponuje vláda v čele s premiérem, nikoliv pak hlava státu, jejíž funkce jsou z velké části formální. Jako příklad takovéto formální záležitosti je podepisování zákonů schválených parlamentem či jmenování a odvolávání ministrů podle přání premiéra. Funkcí hlavy státu v parlamentním systému je pak plnit roli jakéhosi prostředníka, reprezentujícího stát uvnitř a navenek¹ (Kubát 2013: 29; Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 83).

2.2 Prezidentský systém

V porovnání s parlamentním systémem lze u systému prezidentského konstatovat, že je založen na opačných principech. Jak uvádí Giovanni Sartori, „[p]rezidentský a parlamentní systém je [...] možno definovat jako [pojmy], které se navzájem vylučují.[...] [P]rezidentský systém je neparlamentní a parlamentní systém je nerezidentský“ (Sartori 2001: 93). Ovšem v případě, kdybychom třídily případy, jež se v reálném světě nalézají do těchto dvou skupin, objevily bychom nezařaditelné případy. Důvodem je především to, že prezidentské systémy nejsou dostatečně definovány a parlamentní

---

¹ I přesto má ovšem hlava státu i dnes pravomoci, jež jsou svou podstatou pozůstatkem dřívějších pravomocí panovníků, jako je právo udělovat milost nebo veto vůči zákonům schváleným parlamentem (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 83).

systemy se od sebe odlišují natolik, „že jejich souhrnné označení budí klamný dojem jednotnosti“ (Sartori 2001: 93).

Zrod prezidentského systému je spojen se Spojenými státy americkými, odkud v důsledku jejich vlivu expandoval do dalších zemí. Podoba prezidentského systému byla výrazně ovlivněna dobou jeho vzniku. Postavení prezidenta Spojených států amerických se více než evropským prezidentům přibližuje postavení panovníka přelomu 18. a 19. století. Hlava státu je sice omezena zákonodárnou mocí, ovšem dominuje moci výkonné a má i silné prostředky k zamezení přijetí zákonů, jež považuje za nevhodné (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 81).

Nyní se podíváme na definiční znaky prezidentského systému. Za první z nich lze považovat přímou všelidovou volbu hlavy státu s časově omezeným mandátem. Je nutné zdůraznit, že hlava státu ani jemu podřízení členové vlády nejsou odpovědní parlamentu, což znamená, že v prezidentském systému nenalezneme instituty vota důvěry či nedůvěry. Zastupitelský orgán tedy nemá kompetenci odvolat jak prezidenta, tak ani členy vlády, jelikož ti jsou jmenováni prezidentem a jsou mu zároveň podřízeni (Linz 1985: 3; Kubát 2004a: 204–205; Sartori 2001: 94). Tato podřízenost jednotlivých členů vlády vůči prezidentovi platí i v případě, kdy parlament disponuje kompetencí vyslovovat nedůvěru členům vlády individuálně. Lze tedy konstatovat, že v rámci prezidentského systému není možné exekutivu jmenovat či rozpouštět na základě rozhodnutí parlamentu (Sartori 2001: 94).

Na závěr definice prezidentského systému je pak nutné dodat, že ačkoliv prezident stojí v čele vlády, kterou rovněž jmenuje, nelze v čisté podobě prezidentského systému hovořit o tzv. duální autoritě, jež by byla rozštěpena mezi prezidenta a jeho kabinet (Sartori 2001: 94).

2.3 Poloprezidentský systém

Zatímco ke vzniku parlamentního a prezidentského systému došlo již v 18. století, přičemž k jejich ustálení došlo ve století následujícím, pojem semiprezidencialismus se objevuje až v 70. letech 20. století, kdy

jej jako první definoval politolog Maurice Duverger (Kysela 2006: 8; Elgie 1999: 1). Je třeba, ale říci, že v praxi se státy s posíleným postavením prezidenta vyskytovaly již v meziválečné Evropě, což dokazuje příklad Finska či Výmarského Německa. Rozjímání o existenci specifické kategorie semiprezidencialismu je ovšem spojována až se vznikem Páté francouzské republiky, jež přijala novou ústavu v roce 1958 (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 94). Francouzský případ sice „zachoval[a] z formálního hlediska parlamentní systém, kdy vláda nadále závisela na důvěře parlamentu, která ovšem byla vymezena negativně“ (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 94–95). V momentě, kdy dojde ke jmenování předsedy vlády, již parlament nehlasuje o důvěře, ovšem má pravomoc vládu odvolat vyslovením nedůvěry. Zároveň byla ustálena varianta zkrácení funkčního období parlamentu a vypsání předčasných voleb (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 95). K zásadnímu ovlivnění podoby poloprezidentského systému nicméně došlo v roce 1962, kdy do francouzského systému přibyl nový element, a tím byla přímá volba prezidenta (Sartori 2001: 130).

Nyní již pojďme nahlédnout na samotnou definici poloprezidentského systému, jak ji vytvořil M. Duverger. Pokud chceme označit daný politický systém za poloprezidentský, pak je nutné, aby splňoval následující tři Duvergerovy podmínky. První charakteristikou je fakt, že je prezident volen přímo či nepřímo podle všeobecného volebního práva. Další podmínkou je, že hlavě státu jsou přisuzovány poměrně rozsáhlé kompetence a za třetí působí vedle prezidenta v politickém systému předseda vlády a členové vlády, kteří vlastní exekutivní a vládní pravomoc a jsou odkázáni na podporu parlamentu (Duverger 1980: 166; Kubát 2013: 26).

S poměrně odlišnou definicí, přichází naopak Giovanni Sartori, když označuje za poloprezidentský systém ten, kde je „hlava státu (prezident) [...] volena všelidovou volbou – přímo či nepřímo – na pevně dané funkční období [a] [...] sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority [...]“ (Sartori 2001: 140). Tato duální autorita je vymezena pomocí následujících kritérií: „[p]rezident je nezávislý na parlamentu, není

však oprávněn vládnout sám či přímo a jeho vůle proto musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí“ (Sartori 2001: 140). Další charakteristikou je, že předseda vlády je spolu se svým kabinetem zcela nezávislý na hlavě státu, ale je závislý na důvěře nebo nedůvěře parlamentu a v obou případech je odkázán na podporu parlamentní většiny. Nakonec duální struktura poloprezidentského systému „umožňuje různé vyvažování a také přesunování mocenské převahy uvnitř exekutivy [...] [při zachování autonomie] každé složky exekutivy“ (Sartori 2001: 140).

Jak již bylo naznačeno, jakákoliv definice poloprezidentského systému je předmětem mnoha sporů. Zatímco někteří autoři existenci poloprezidentského systému jako své svébytné kategorie zpochybňují, jiní naopak existenci semiprezidencialismu uznávají, ovšem přicházejí s vlastními definicemi (Kubát 2013: 26). Kupříkladu Matthew S. Shugart a John M. Carey přichází s myšlenkou tzv. „premiérského prezidencialismu“² a Juan J. Linz chápe pojem semiprezidencialismus jako synonymum pro semiparlamentarismus (Elgie 1999: 4–5). Z českých autorů zase Vladimír Klokočka rozlišuje mezi „prezidiálním parlamentarismem“, což je parlamentní systém s posílenou pozicí prezidenta a „parlamentním prezidencialismem“, což je naopak kombinace parlamentního a prezidentského systému, přičemž převahu má v tomto případě prezident (Vladimír Klokočka cit. dle Kubát 2013: 27). Tyto rozdílné definice vychází ze skutečnosti, že pojem poloprezidentský systém je obecný a vyskytuje se v různých variantách, což se ovšem týká i parlamentarismu a prezidencialismu. Zkrátka, jak shrnuje Michal Kubát, „to, co odlišuje poloprezidentský režim od režimu parlamentního, [...] je skutečnost, že obě hlavy exekutivy, tj. prezident a premiér mají reálnou výkonnou moc, o kterou se dělí v závislosti na politických podmínkách, přičemž [...] výkonná moc je obecně nadřazena moci zákonodárné (Kubát 2013: 28–29).

---

² The concept of premier-presidentialism (Elgie 1999: 4).

3 POLSKÁ REPUBLIKA

3.1 Vývoj institutu prezidenta po roce 1989

3.1.1 Dubnová novelizace

Polská republika se v 90. letech 20. století vyznačovala častými proměnami ústavně-politického systému. I přesto, že finální odklon od komunistického systému započal již v roce 1980, na schválení řádné ústavy bylo třeba čekat dalších sedmnáct let. Polská lidová republika v 60. a 70. letech 20. století neschválila na rozdíl od většiny zemí východního bloku novou ústavu, ale pouze novelizovala svou starou ústavu z 22. července 1952, jež byla vytvořena dle „sovětského stylu“ (Kubát 2005: 37; Garlicki – Garlicka 2010: 391–392). Transformaci této původní ústavy a celého politického systému přinesl až revoluční rok 1989³, kdy v důsledku jednání mezi komunistickou vládou a protikomunistickou opozicí, jež jsou dobře známa jako jednání u kulatého stolu, došlo k několika ústavním novelizacím. Jedním z prvních výsledků těchto jednání bylo schválení tzv. dubnové novelizace ústavy 7. dubna 1989 (Kubát 2005: 38). Tato novelizace přinesla několik velmi důležitých institucionálních změn⁴ a jednou z nich bylo zrušení kolektivní hlavy státu (tzv. Státní rady), jež byla nahrazena funkcí prezidenta republiky jako jednohlavé instituce s poměrně rozsáhlými pravomocemi (Kubát 2008b: 10). Tyto silné kompetence zaručovaly hlavě státu roli jakéhosi garanta, jenž bude schopen v rámci probíhajících událostí roku 1989 řídit probíhající reformu (Javůrek 2008a: 85). Prezident, proto disponoval legislativní iniciativou, mohl vetovat legislativu přijatou parlamentem

---

³ K zavádění některých prvků typických pro západní demokracie docházelo ovšem již v 80. letech, kdy došlo ke vzniku Státního tribunálu v roce 1982, Ústavního soudu v roce 1985 či zahájení činnosti ombudsmana v roce 1987. Tyto instituce začaly sice plnohodnotně fungovat až v 90. letech, ale přesto tyto kroky ulehčily budování demokratického politického systému po roce 1989 (Kubát 2005: 37-38).

⁴ Dubnová novelizace mj. rozpustila dolní komoru parlamentu (Sejm) a stanovila nové demokratické volby na červen 1989. Dále zavedla druhou komoru parlamentu, tedy Senát (Garlicki 2010: 392).

(ovšem toto veto mohlo být přehlasováno 2/3 většinou hlasů Sejmu). Mezi další výrazné pravomoci patřilo právo jmenovat premiéra a zároveň konzultovat jména ministrů. V případě omezování prezidenta v jeho ústavních výsadách měl právo rozpustit parlament. Prezident byl rovněž vrchním velitelem armády, předsedou Výboru státní obrany a měl pravomoc vyhlásit stanné právo (Javůrek 2008a: 85). Podle ustanovení dubnové novelizace byl prezident po vzoru Druhé republiky volen Národním shromážděním, tedy Sejmem a Senátem. Pro zvolení bylo potřeba zisku nadpoloviční většiny hlasů za přítomnosti alespoň poloviny členů obou komor (Maroň 2012: 172–173). Hlava státu byla volena na pět let s možností jednoho znovuzvolení (*Ustawa o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* 1990: čl.32a). Takto byl 19. července 1989 za prezidenta Polské lidové republiky zvolen Wojciech Jaruzelski⁵, jež byl prvním a zároveň posledním šéfem režimu zvoleným Národním shromážděním (Maroň 2012: 173).

3.1.2 Zavedení přímé volby prezidenta

V letech 1989 až 1990, tedy během mandátu prezidenta Jaruzelského, existoval v Polsku politický systém, jehož určení je značně komplikované. Jelikož formálně se jednalo o systém poloprezidentský, což vychází z již uvedených posílených pravomocí, jež měl prezident k dispozici, v praxi se systém choval spíše jako parlamentní, a to díky vztahu mezi prezidentem a premiérem (Kubát 2008a: 125). V průběhu června roku 1989 se konaly parlamentní volby, jež byly stanoveny již dubnovou novelizací ústavy. V těchto volbách utrpěla Polská sjednocená dělnická strana (PSDP) drtivou porážku, což znamenalo počátek živelného procesu rozpadu této strany. Zároveň i samotná volba prezidenta Jaruzelského, jenž zvítězil s převahou pouhého jednoho hlasu, a to ještě s výrazným přispěním tábora Solidarity, byla Pyrrhovým

---

⁵ Hlasování se zúčastnilo celkově 544 poslanců a senátorů, 270 z nich hlasovalo ve prospěch Jaruzelského, 233 bylo proti, 34 se zdrželo hlasování a 7 hlasů bylo neplatných. Při celkovém počtu 537 platných hlasů byl Jaruzelski zvolen s rozdílem jednoho hlasu (Dudek 2010: 48).

vítězstvím (Dudek 2010: 48–49). Následné jmenování politicky silného premiéra Tadeusze Mazowieckého ze Solidarity znamenalo příklon moci směrem k jeho osobě právě na úkor role prezidenta (Wiatr 2000: 91). Politické postavení prezidenta Jaruzelského bylo slabé rovněž díky tomu, že bylo důsledkem jednání a dohod u kulatého stolu. Prezident Jaruzelski si byl těchto všech okolností vědom, a proto se vyznačoval spíše umírněným politickým stylem, což se projevovalo jak jeho pasivitou, tak snahou žádným způsobem nebrzdit demokratizační proces v Polsku. Proto poté, co začaly na jaře roku 1990 sílit tlaky na jeho odstoupení, se prezident Jaruzelski nikterak nebránil zkrácení svého funkčního volebního období (Kubát 2008a: 125; Wiatr 2000: 91).

Již o několik měsíců později, konkrétně 27. září 1990, přijala dolní komora parlamentu novelizaci ústavy, jež zavádí volbu prezidenta ve společných, přímých, tajných a rovných volbách (Dudek 2007: 110). Dodatek ústavy stanovuje, že kandidátem na hlavu státu může být každý občan Polské republiky, který je starší 35 let a disponuje právem volit do Sejmu (*Ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskie* 1990: čl. 32a). Podmínkou pro umožnění kandidatury je třeba získat 100 000 podpisů občanů, jež mají právo volit do parlamentu (*Ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskie* 1990: čl. 40). Volby vyhlašuje maršálek Sejmu, a to nejdříve čtyři měsíce a nejpozději tři měsíce před uplynutím funkčního období úřadujícího prezidenta. V případě uvolnění úřadu prezidenta dochází k vyhlášení voleb a stanovení data voleb nejpozději do 14 dnů, přičemž k jejich uskutečnění musí dojít do dvou měsíců. Volby se konají v nepracovní den (*Ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskie* 1990: čl. 32a). Co se týče volebního systému, ústava zavádí dvoukolový většinový volební systém s absolutní většinou. Pro zvolení je tedy nutné získat nadpoloviční většinu hlasů v prvním kole, v opačném případě se po dvou týdnech koná druhé kolo, jehož se zúčastní dva kandidáti s nejlepšími výsledky z prvního kola (Dudek 2007: 110).

Druhého října 1990 vyhlásil Maršálek Sejmu prezidentské volby s datem 25. listopadu (Dudek 2007: 110). Prvního kola voleb se zúčastnilo

celkem šest kandidátů, přičemž za největší favority byli považováni předseda strany Solidarity Lech Wałęsa a premiér Tadeusz Mazowiecki. Nejmenší pozornost byla naopak věnována neznámému podnikateli, nestranickému kandidátovi Stanisławu Tymińskému⁶ (Szulkin 1993: 361). O to větší bylo překvapení, když do druhého kola postoupil právě poslední jmenovaný Tymiński spolu s Wałęsou, zatímco zklamaný a ponížený Mazowiecki rezignoval druhý den po volbách na post premiéra⁷. V druhém kole již se ziskem téměř 75 % hlasů zvítězil Lech Wałęsa a stal se tak prvním přímo zvoleným prezidentem Polské republiky, což ostatně stvrdil 22. prosince 1990 prezidentskou přísahou (Dančák 1997a: 60; Wróbel 2013: 246).

3.2 Poloprezidentský systém v letech 1990–1995

3.2.1 Silná pozice Lecha Walesy

Politický systém Polska můžeme v letech 1990 až 1995 označit za poloprezidentský, a to jak po formální, tak po praktické stránce. Přímá volba dala prezidentovi nezávislou legitimitu na úkor Sejmu, což se silně odráželo na politice. Lech Wałęsa se jakožto první přímo zvolený prezident dramaticky odlišoval od svého předchůdce Wojciecha Jaruzelského. Nejenže nehodlal nevyužívat ústavou mu svěřené pravomoci, ale usiloval zároveň o jejich posílení, čímž se dostával do častých sporů především s dolní komorou parlamentu, jež si chtěla zachovat své do té doby výsadní postavení (Cole 1998: 55; Kubát 2008a: 125). Díky důslednému uplatňování výkonné moci prezidenta vůči vládě a parlamentu a bouřlivým vztahům mezi nimi se během Wałęsova pětiletého funkčního období vystřídal celkem šest předsedů vlád (Kubát 2008a: 125–126; Wiatr 2000: 92–94). Po parlamentních volbách v roce

---

⁶ Dalšími kandidáty byly Włodzimierz Cimoszewicz nominován Demokratickou levicí, Roman Bartoszcze jako lídr Polské lidové strany a Leszek Moczulski, jež stál v čele antikomunistické Konfederace nezávislého Polska (Wiatr 2000: 92).

1991, jejichž výsledkem byla obrovská fragmentovanost Sejmu neumožňující vytvořit stabilní vládu s většinovou podporou, se Walesa pokusil prosadit jako předseda vlády sám osobně. Tato idea, kdy by prezident zastával jak funkci hlavy státu, tak předsedy vlády, nebyla vysloveně ilegální, ale představovala by zásadní odklon od poloprezidentského systému k prezidentské formě vlády. Jelikož se ale Walesova myšlenka setkala se silným odporem všech parlamentních stran, pověřil Walesa sestavením vlády prominentního politika z Demokratické unie Bronislawa Geremka. Walesova pozice v rámci výkonné moci byla i přesto natolik silná, že systém fungoval spíše jako prezidentský (Wiatr 2000: 92; Kopeček 2001).

Tohoto dění na politické scéně si všímala i veřejnost. V průzkumu veřejného mínění uskutečněného v roce 1992 vyjádřilo 65 % respondentů politování nad politickým chaosem, jenž se v zemi odehrával (Cole 1999: 2095). Situace se ještě více vyhrotila, když byl na post premiéra jmenován pravicový právník Jan Olszewski, s nímž se prezident dostal do několika otevřených krizí, jež vedly až k požadavku prezidenta na vyslovení nedůvěry vlády podpořené již dřívějším zasláním dopisu, v němž prezident konstatuje, že vláda ztratila jeho důvěru. Tomuto požadavku prezidenta bylo skutečně vyhověno a kabinetu premiéra Olszewského byla dolní komorou parlamentu vyslovena nedůvěra. Tímto se dostáváme do situace, kdy i přes fakt, že prezident neměl ústavní pravomoc na odvolání vlády, k jejímu odvolání na jeho „žádost“ skutečně došlo (Javůrek 2008a: 90; Wiatr 2000: 93). V tomto okamžiku bylo jasné, že je třeba zavést ústavní dodatky, jež by tento nejasný kompetenční vztah mezi prezidentem, vládou a parlamentem vyjasnily. V reakci na toto dění ustanovila tedy dolní komora parlamentu tzv. Ústavní komisi, jež měla tento úkol na starost. Vzhledem k silnému mandátu prezidenta Wałęsy byl tento proces vytváření ústavního dodatku doprovázen značnými střety mezi parlamentní většinou (v té době soustředěnou kolem

---

⁷ Přičemž uvedl, že on a jeho kabinet zůstane ve funkci, dokud nově zvolený prezident nejmenuje nového premiéra. Na jeho místo byl jmenován Jan Krzysztof Bielecki z Liberálně – demokratického kongresu (KLD) (Wróbel 2013: 246; Dančák 2007: 60).

Demokratické unie a Aliance demokratické levice) a zástupci prezidenta, jež nebyl na jakékoliv omezené svých pravomocí připraven. Nakonec se přeci jen podařilo nalézt kompromis, jehož výsledkem byla tzv. Malá ústava (Garlicki 2010: 394; Cole 1998: 55–56).

3.2.2 Kompromisní Malá ústava

Malá ústava, respektive Ústavní zákon o vzájemných vztazích mezi zákonodárnou a výkonnou mocí Polské republiky a územní samosprávě, vstoupila v platnost 17. října 1992 a měla vyřešit stávající politickou paralýzu způsobenou spory mezi prezidentem Wałęsou a premiérem Olszewským⁸ (Cole 1998: 56; Kubát 2008a: 122). Výsledkem tohoto dokumentu bylo posílení výkonné moci na úkor role parlamentu, která byla naopak zmenšena. Politický systém byl přibližně poloprezidentský a důležitým aktérem výkonné moci byl tedy spolu s vládou prezident, který byl nadále volen v přímých a všeobecných volbách za stejných podmínek, jak je stanovoval dodatek ústavy z roku 1990. Jak přímá volba, tak i prezidentovo specifické ústavní vymezení, jež mu dávalo prostor vést vlastní aktivní politiku, byly faktory, jež posilovaly postavení hlavy státu (Kubát 2008a: 122–123; Kubát 2005: 39).

Oblastmi, kde prezident zastával výsadní postavení, byla oblast zahraniční politiky a vnější a vnitřní bezpečnosti státu. Předseda vlády byl v tomto směru povinen konzultovat s prezidentem kandidáty, které navrhuje na místa ministrů zahraničních věcí, obrány státu a vnitra, což znamená, že prezident měl vliv při sestavování vlády. Tento vliv se navíc projevuje i v možnosti prezidenta jmenovat předsedu vlády a jeho kabinet (Polívková 1994: 19). Premiér byl rovněž povinen prezidenta informovat o základních otázkách, jež jsou předmětem činnosti Rady ministrů (*Mała Konstytucja 1992*: čl. 38). Další kompetencí prezidenta byl dozor nad legislativní činností vlády (vláda mohla vydávat dekrety s mocí zákona, které prezident stvrzoval) a zároveň měl právo vydávat vlastní nařízení a

---

⁸ Malá ústava sice upravovala vztah mezi zákonodárnou a výkonnou mocí, stále však trval stav, kdy byly v ústavním textu smíšeny regulace z různých epoch, protože zůstala v platnost některá ustanovení ústavy PRL z roku 1952 (např. soudnictví) (Kubát 2005: 39).

zákony, jež ovšem vyžadovaly kontrasignaci vlády (Kubát 2008a: 123; Polívková 1994: 19). Prezidentovi náleželo právo vetovat parlamentem schválený zákon, jež mohl Sejm přehlasovat 2/3 většinou (*Mała Konstytucja 1992*: čl. 18). Prezident měl za jistých okolností možnost rozpustit parlament (Kubát 2008a: 123). Malá ústava, konkrétně čl. 47, ovšem přesně definuje i kompetence, jež kontrasignaci ze strany vlády nepodléhají. Mezi ně patří jmenování předsedy vlády a jmenování Rady ministrů jako celku a přijetí jejich demise, jmenování a odvolání předsedy Nejvyššího správního soudu a předsedů Nejvyššího soudu. Prezident dále stvrzuje přijetí zákona svým podpisem, ovšem má právo zákon schválený parlamentem vrátit k Ústavnímu soudu za účelem prozkoumání jeho ústavnosti (*Mała Konstytucja 1992*: čl. 47; Polívková 1994: 19).

3.3 Návrat k parlamentnímu systému a nová polská ústava

3.3.1 Kwasniewski prezidentem

Prezident Lech Wałęsa usiloval v roce 1995 o své znovuzvolení, ale nebyl úspěšný, protože jej porazil bývalý člen Polské sjednocené dělnické strany a spoluzakladatel a bývalý předseda Svazu demokratické levice Aleksander Kwaśniewski⁹. Ten svůj úspěch zopakoval v dalších volbách v roce 2000 a prodloužil tak svůj mandát o dalších pět let do roku 2005 (Kubát 2005: 50; *President.pl.*). S příchodem Kwaśniewského se politický styl prezidenta radikálně změnil. Zatímco volební období prezidenta Wałęsy je spojeno s jeho koketováním s nedemokratickými praktikami, Kwaśniewski byl považován za politika dodržujícího demokratické postupy (Kubát 2005: 50; Mihas 1998). Po svém nástupu do prezidentského úřadu dne 23. prosince 1995 Kwaśniewski po téměř dva roky úzce spolupracoval se středolevicovým kabinetem Józefa Oleksyho, jehož záhy po jeho rezignaci v lednu 1996, vystřídal Włodzimierz Cimoszewicz. Ideologická blízkost a osobní přátelství mezi prezidentem a

předsedou vlády jim dovolila vytvořit ideální podmínky pro účinnou spolupráci. Během premiérova funkčního období prezident nikdy nevyužil práva veta a velmi málo využíval i ostatní pravomoci dané „poloprezidentskou“ Malou ústavou. Ačkoliv prezident kompetenčně oslabil, neznamenal to, že by přestal hrát důležitou roli v rámci politického systému (Kubát 2005: 50; Wiatr 2000: 94).

Rok 1997 přinesl dvě události, jež přinesly zásadní změny v dosavadní rovnováze sil mezi prezidentem a předsedou vlády. První událostí byly parlamentní volby konané 21. září 1997, jež ukončily vládu koalice Svazu demokratické levice (SLD) a Polské lidové strany (PSL) v čele s již zmiňovaným Cimoszewiczem. Na její místo nastoupila pravicová vláda tvořena Volební akcí Solidarita (AWS) a Uníí svobody (UW) v jejímž čele byl premiér Jerzy Buzek (Dančák 1997b: 260–261; Wiatr 2000: 95). I přes tyto okolnosti, tedy, že v čele výkonné moci byli dva ideologicky odlišní aktéři, nedocházelo ze strany prezidenta Kwaśniewského k jakékoliv snaze uzurpovat si moc na úkor premiéra jako, jsme mohli vidět u prezidenta Wałęsy. Kwaśniewski se navíc mohl opírat o velmi silnou parlamentní menšinu, což mu umožňovalo mnohem úspěšněji ovlivňovat zákonodárný proces než jeho předchůdci. Druhým faktorem, jenž hovořil ve prospěch Kwaśniewského, byla podpora veřejnosti. V polovině svého prvního volebního období byl prezident nejdůvěryhodnějším a nejoblíbenějším polským politikem. Všechny tyto okolnosti mu umožňovaly vládnout v plném souladu s parlamentní formou vlády (Wiatr 2000: 96).

3.3.2 Nová ústava a omezení prezidentských kompetencí

Druhou zásadní změnou, jež upravovala vztahy mezi prezidentem a předsedou vlády, bylo zavedení současné ústavy Třetí polské republiky. Jak již bylo na začátku této kapitoly zmíněno, proces vytváření nové ústavy byl po pádu komunistického režimu během na dlouhou trať. Rychlé

---

⁹ Kwaśniewski zvítězil ve druhém kole, jež se konalo 19. listopadu 1995, se ziskem 51,72 % zatímco Wałęsa získal 48,28 % (Zubek 1997: 121).

přijetí nové ústavy sliboval v rámci své předvolební kampaně v roce 1993 kupříkladu Svaz demokratické levice (SLD), ovšem až teprve o tři roky později byl Ústavní komisí předložen parlamentu konečný návrh nové ústavy (Cole 1999: 2098; Dudek 2007: 337). Ten byl na společném zasedání Národního shromáždění schválen dne 2. dubna 1997 a i díky velké podpoře prezidenta o šest týdnů později ratifikován v národním referendu¹⁰. V platnost pak nová ústava vstoupila 17. října 1997, čímž bylo v Polsku ukončeno období prozatímních ústavních opatření, jež trvala od roku 1989 (Cole 1999: 2098; Garlicki 2010: 400; Winczorek 2010: 13).

Polská ústava zakládá politický systém na vyváženém rozdělení moci, a to moci zákonodárné, jež je reprezentována Sejmem a Senátem, výkonné, reprezentované předsedou vlády a úřadem prezidenta, jež je primárně zodpovědný za zahraniční záležitosti a v neposlední řadě nezávislým soudním systémem (Cole 1999: 2098–2099). Nás bude samozřejmě nejvíce zajímat nové ústavní vymezení hlavy státu ve vztahu k premiérovi. Jelikož je výkonná moc dána především do rukou předsedy vlády a jeho kabinetu, novou ústavou tak končí platnost všech zbylých prvků poloprezidentského systému (Wiatr 2000: 95). Co se týče přímé volby prezidenta, ta zůstává zachována a nenastává žádná změna ve vztahu k předchozí právní úpravě o přímé volbě prezidenta z roku 1990. Prezident je tedy i nadále volen na pětileté funkční období volebním systémem absolutní většiny ve dvoukolové variantě a možností jednoho znovuzvolení (Dudek 2007: 338; Kubát 2008a: 123).

Prezident je nejvyšším představitelem Polské republiky a garantem kontinuity státní moci. Jeho úkolem je zajistit dodržování ústavy, chránit suverenitu a bezpečnost státu, stejně tak integritu území. Prezident je nejvyšším nadřízeným ozbrojených sil (Kubát 2008a: 123, Winczorek 2010: 15). Jak již bylo uvedeno, prezident je spolu s vládou součástí výkonné moci. Nedisponuje ovšem již reálnou výkonnou mocí, jelikož většina jeho aktů musí být kontrasignována premiérem nebo příslušným

---

¹⁰ Referenda, jež se uskutečnilo 25. května 1995, se zúčastnilo pouze 42,86 % oprávněných voličů. Ve prospěch nové ústavy hlasovalo 52,7 % voličů, tedy pouhých 6 396 641 voličů, což byla ovšem potřebná nadpoloviční většina pro schválení ústavy (Garlicki 2010: 401).

ministrem. Ti poté přebírají za rozhodnutí prezidenta politickou odpovědnost. Prezident se účastní legislativního procesu, jelikož disponuje zákonodárnou iniciativou a suspenzivním vetem vůči návrhům přijatých parlamentem. Toto veto může Sejm přehlasovat, a to 3/5 většinou, zatímco původně byla třeba 2/3 většina. Prezident má rovněž pravomoc poslat parlamentem schválený zákon k Ústavnímu soudu za účelem posouzení jeho ústavnosti (Kubát 2008a: 123; Wiatr 2000: 95).

Jak jsme tedy mohli vidět, Malá ústava dávala hlavě státu výsadní postavení v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, jelikož předseda vlády byl povinen s prezidentem konzultovat osoby, jež nominuje na post ministra zahraničních věcí, obrány státu a vnitra. Novou ústavou tato výsada zaniká a prezident je tak odříznut od kontroly exekutivy vlády. Premiér navíc získává značné výsady v souvislosti s ministry kabinetu, kam patří i neomezené právo k jejich odvolání, jmenování jejich nástupců či obměna pole jejich působnosti. (Wiatr 2000: 95; Kubát 2004b: 279).

Prezident se účastní procesu vzniku vlády, kdy navrhuje předsedu vlády a Radu ministrů, jejíž složení navrhuje sám premiér. Prezident jmenuje vládu do 14 dnů od zahájení zasedání nově zvoleného Sejmu nebo od přijetí demise předchozí vlády. Takto jmenovaná vláda předstupuje před Sejm se žádostí o udělení vota důvěry (je třeba absolutní většiny za přítomnosti alespoň poloviny všech poslanců). Pokud se tak nestane, má parlament dva týdny na zvolení nového premiéra a jím sestavené vlády. Pokud ani tato vláda votum důvěry nezíská, právo jmenovat premiéra se vrací zpět k prezidentovi, přičemž k získání důvěry stačí prostá většina za přítomnosti alespoň poloviny poslanců. V opačném případě dochází k rozpuštění parlamentu a konání nových voleb. Prezident má rovněž pravomoc zkrátit funkční období parlamentu za okolností jako je například neschopnost schválit závčas zákon o státním rozpočtu (Kubát 2004b: 278–279; Wiatr 2000: 95; Winczorek 2010: 16).

Prezident má rovněž pravomoc jmenovat řadu klíčových činitelů, včetně předsedy Nejvyššího soudu, předsedy a místopředsedy Ústavního soudu, předsedy a místopředsedy vrchního správního soudu, členů

Národní bezpečnostní rady, členů Rady pro měnovou politiku, některých členů Národní rady rozhlasového a televizního vysílání, náčelníka Generálního štábu, velitele poboček ozbrojených sil, soudce atd. Prezident má rovněž výlučné právo nominovat kandidáta na ředitele Polské národní banky (volen parlamentem). Hlava státu ratifikuje mezinárodní smlouvy a na návrh Rady ministrů vyhláší stanné právo a stav nouze (Wiatr 2000: 95; Winczorek 2010: 16).

Na těchto několika příkladech lze vidět, jakým způsobem se změnilo postavení prezidenta v rámci ústavního rámce Polské republiky po zavedení nové ústavy v roce 1997. Současná ústava naprosto jasně definuje typ politického systému, který je parlamentní, a to přestože přisuzuje prezidentovi republiky roli druhého reprezentanta lidu, protože je volen v přímých a všeobecných volbách. Po zavedení nové ústavy tedy došlo k souladu mezi chováním prezidenta Kwaśniewského, jež bylo v souladu s parlamentní formou vlády a vymezením, jež mu přisuzovala ústava. Tento soulad pokračoval i ve druhém volebním období prezidenta v letech 2000 až 2005 (Kubát 2004b: 274; Kubát 2008b: 126–127).

4 SLOVENSKÁ REPUBLIKA

4.1 Institut prezidenta po roce 1993

Vznik samostatné Slovenské republiky v roce 1993 přinesl řadu institucionálních změn. Došlo k transformování Slovenské národní rady, slovenské vlády a ke zřízení institucí ústavního soudu či národní banky. A především pak bylo potřeba vytvořit institut slovenské hlavy státu (Kopeček 2004: 357). I přesto, že zde existovala dlouhá tradice československých prezidentů, ať už Tomáše Garrigue Masaryka, Edvarda Beneše či Gustáva Husáka (jenž byl Slovák), ani jedna z těchto variant nebyla u slovenské společnosti přijatelná. Stejně tak nebyla průchodná varianta, jež odkazovala na éru Jozefa Tisa jako prezidenta Slovenského státu v letech 1939 až 1945, jež byla spjata s diktátorským charakterem režimu (Kopeček 2008: 174). Zatímco parlament a vlády se do politického systému Slovenské republiky přesunuly z předchozí ČSFR, instituci prezidenta bylo potřeba budovat „bez předchozí všeobecně přijatelné historicko-politické tradice“ (Kopeček 2008: 177).

4.1.1 Problematické vymezení institutu prezidenta

Nyní se podívejme na vymezení institutu hlavy státu, jak jej definovala ústava. Ústava Slovenské republiky byla schválena Slovenskou národní radou dne 1. září 1992¹¹, přičemž v následujících letech prošla řadou úprav. Dělbá moci je dle ústavního zákona vyjádřena vyváženým rozdělením mezi moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, atributy typickými pro parlamentní systém (Kopeček 2004: 359). Prezident je spolu s vládou představitelem moci výkonné. Jako hlava státu reprezentuje Slovenskou republiku v zahraničí, jeho pravomocí je ratifikovat mezinárodní smlouvy, přičemž dojednání těchto smluv může

---

¹¹ Z celkového počtu 134 přítomných poslanců hlasovalo ve prospěch ústavy 114 poslanců (všichni poslanci ze stran Hnutí za demokratické Slovensko a Slovenská národní strana a většina poslanců ze Strany demokratické levice), 16 poslanců hlasovalo proti přijetí (poslanci za Křesťanskodemokratické hnutí), 4 poslanci se zdrželi hlasování (Orosz a kol. 2009: 36-37).

být přeneseno na vládu či její jednotlivé členy. Prezident svolává ustavující zasedání parlamentu. Významnou výsadou prezidenta je možnost rozpustit Národní radu za ústavou daných podmínek, například pokud Národní rada neschválila do šesti měsíců od svého jmenování programové prohlášení (Ústavní zákon č. 460/ 1992: čl. 102; Orosz a kol. 2009: 52).

Co se týče prezidentových pravomocí ve vztahu k vládě, prezident jmenuje a odvolává předsedu vlády a její jednotlivé ministry, pověřuje je k řízení ministerstev a přijímá jejich demisi. Vláda je povinna prezidenta informovat o záležitostech potřebných pro plnění jeho funkce, pokud to prezident vyžádá. Hlava státu dále jmenuje a odvolává vedoucí představitele ústředních státních orgánů a soudce Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Prezident je hlavním velitelem ozbrojených sil. Prezident stvrzuje zákony svým podpisem, ovšem má rovněž možnost je vrátit se svými připomínkami zpět k projednání Národní radě. Vyhlášení referenda je rovněž pravomocí hlavy státu (Ústavní zákon č. 460/ 1992: čl. 102).

K těmto uvedeným prezidentským pravomocem, jež vycházejí z původní ústavy z roku 1992, přibyla řada novelizačních dodatků, přičemž za nejdůležitější lze považovat ústavní zákon č. 244/1998 Z.z. a č. 9/1999 Z.z., jimž se budu věnovat později (Kopeček 2004: 360). Tyto dodatky reagovaly na koncepční nedostatky původní ústavy, jež později způsobily řadu interpretačních problémů při uplatňování v ústavně-politické praxi. Jedná se především o chybějící pravomoc prezidenta umožňující arbitrárně působit na vztahy mezi vládou a parlamentem (např. absence pravomoci rozpustit parlament během ústavně-politické krize) či nejasné vymezení způsobu zastupování výkonu prezidentských pravomocí. Jako další problém lze vidět hlavu ústavy hovořící o výkonné moci, kam je zařazen jak institut prezidenta, tak vlády, což může vyvolávat diskuzi o jejich vzájemných vztazích při uplatňování pravomocí v rámci výkonné moci (Orosz 2013: 3–4; Orosz a kol. 2009: 50).

Původní ústava stanovovala nepřímou volbu prezidenta, jež se odehrávala na půdě Národní rady Slovenské republiky tajným hlasováním. Právo navrhnout kandidáta měl zpočátku každý poslanec parlamentu. Prvního kola volby se zúčastnili všichni kandidáti, jež splňovali potřebné podmínky pro kandidaturu¹². V případě, že ani jeden z kandidátů nezískal potřebné kvorum hlasů, konalo se druhé kolo, kam postupovali dva kandidáty s nejvyšším počtem hlasů z prvního kola. Pokud ani v druhém kole nedošlo ke zvolení kandidáta, celý proces voleb se opakoval (Horváth 2005: 2).

Jak se časem ukázalo, způsob této volby byl značně nevyhovující, jelikož pro zvolení daného kandidáta bylo v rámci Národní rady třeba dosažení vysokého stupně politického konsenzu. Aby byl daný kandidát zvolen, bylo třeba zisku minimálně 90 hlasů z celkového počtu 150 poslanců, což znamenalo ústavní 3/5 většinu. Základním problémem byl i fakt, že v případě opakované volby se toto kvorum nesnižovalo, ale zůstávalo stejné, přičemž typickým jevem v evropských ústavách je spíše snižování tohoto kvora. Potřebný zisk ústavní většiny pro zvolení prezidenta zároveň nezohledňoval ani vysokou stranickou fragmentovanost slovenského parlamentu (Kopeček 2008: 178; Horváth – Brix: 2). Zvolení kandidáta za těchto podmínek se ukázalo jako problémové již při první volbě prezidenta na jaře roku 1993.

4.1.2 Volba prvního prezidenta a následná politická krize

Ještě než se podíváme na samotnou první volbu slovenského prezidenta, bylo by vhodné nahlédnout na politické rozložení sil parlamentu v roce 1993, jež vycházelo z parlamentních voleb konaných o rok dříve (konkrétně 5. a 6. června 1992). V Národní radě Slovenské republiky se nacházelo celkem 7 politických subjektů. S celkovým počtem 74 poslaneckých mandátů dominovalo Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) v čele s Vladimírem Mečiarom. Do parlamentu se dále

---

¹² Kandidát na prezidenta musel být občanem Slovenské republiky, disponovat právem volit do Národní rady a dosáhnout věkové hranice 35 let (Horváth 2005: 2).

probojovala Strana demokratické levice (SDL) se ziskem 29 mandátů, dále Křesťanskodemokratické hnutí (KDH) s 18 mandáty a Slovenská národná strana (SNS), jež získala 15 mandátů. Po 14 mandátech obdržela koalice stran zastupujících maďarskou menšinu, již reprezentovaly Maďarské křesťanskodemokratické hnutí (MKDH), Spolužití (Együttéles – ES, původně registrováno pod názvem Együttéles – Spolužitie – Wspolnota) a Maďarská lidová strana (MLS) (Krejčí 2006: 288–294).

Při pohledu na počty mandátů jednotlivých stran je očividné, že zvolení hlavy státu bez podpory HZDS bylo nepravděpodobné. Ovšem i přesto, že strana disponovala bezmála polovinou všech mandátů, pro zvolení svého kandidáta bylo třeba získat alespoň 16 poslanců, což se ukázalo jako problematické. Jelikož se jednalo o první volbu slovenského prezidenta, je přirozené, že každá strana chtěla mít ve volbě hlavy státu svého zástupce. Navíc, HZDS nedokázala najít s ostatními parlamentními subjekty společnou řeč nad jejím kandidátem, jímž se stal Roman Kováč (navzdory tomu, že favoritem byl spíše poslední předseda československého Federálního shromáždění, Michal Kováč). Do prvního kola volby prezidenta byl tedy dále navržen Jozef Prokeš za SNS, Anton Neuwirth za KDH a Milan Ftáčnik za SDL. Jak bylo již avizováno, žádnému z uvedených kandidátů se nepodařilo získat v prvním kole potřebných 90 hlasů, tudíž došlo ke konání kola druhého, kam postoupili Michal Kováč a Milan Ftáčnik. Ovšem ani v tomto kole se nepodařilo najít parlamentu společný konsenzus a bylo tedy nutné celý proces volby opakovat. Do nové volby již HZDS jmenovala výše zmiňovaného Michala Kováče, jež nakonec získal podporu SNS i SDL a 15. února 1998 byl se ziskem 106 hlasů zvolen za prezidenta Slovenské republiky¹³ (Horváth 2005: 2).

Prvních pět let nezávislého Slovenska se neslo v duchu „bratrovražedného“ boje mezi prezidentem Kováčem a premiérem Mečiarom (Horváth – Brix: 1). Již v prvních měsících Kováčova funkčního období se potvrdily výše zmíněné problematické pasáže týkajících se

---

¹³ Přítomno bylo 148 poslanců, z nich 20 se zdrželo hlasování, 19 bylo proti návrhu volby, 2 poslanci nehlasovali a 1 hlas byl neplatný (Horváth 2005: 4).

ústavního vymezení prezidenta, což se projevovalo řadou sporů ohledně uplatňování těchto pravomocí. Kováč představoval pro Mečiara poměrně silného mocenského oponenta a zároveň byl i hrozbou pro plán vládní koalice „konstituovat mocensko-politický systém založený na autoritativním výkonu moci“ (Orosz 2013: 5). Tento politický rozpor, jež měl klíčový dopad na domácí politickou scénu a přinesl vyhocení vztahů mezi mečiarovským a anti-mečiarovským táborem, vedl až k úspěšnému hlasování o nedůvěře vlády. K němu došlo poté, co prezident Kováč ve svém prvním projevu ve funkci hlavy státu ostře kritizoval tehdejší vládu i premiéra osobně. K jeho slovům se pochopitelně připojila opozice a dokonce i řada vládních poslanců (Kopeček 2008: 193).

Z následných parlamentních voleb konaných na podzim téhož roku vzešla nová koaliční vláda V. Mečiara tvořena HZDS, SNS a Sdružením dělníků Slovenska (ZRS). Tato vláda nicméně pokračovala v konfliktním výkonu moci a již na prvním zasedání nově složeného parlamentu začala prosazovat změnu konstitučního rámce a odvolání Kováče z prezidentského úřadu. Především Mečiarovo HZDS usilovalo o změnu parlamentního systému, k čemuž ovšem vládní koalice nedisponovala potřebnou ústavní většinou (bylo třeba minimálně sedmi poslanců) (Orosz a kol. 2009: 50; Szomolányi 2004: 17).

4.2 Cesta k první přímé volbě prezidenta

4.2.1 Zmařené referendum

V období složité situace na domácí politické scéně doprovázené rivalským bojem mezi prezidentem Kováčem a premiérem Mečiarom došlo k zformování tzv. Slovenské demokratické koalice (SDK), jež byla tvořena pěti vyhraněně opozičními politickými stranami vůči vládní koalici Vladimíra Mečiara¹⁴. Tato koalice hrála významnou roli při iniciování

---

¹⁴ Slovenskou demokratickou koalici tvořily následující strany: Křesťanskodemokratické hnutí (KDH), Demokratická unie (DU), Demokratická strana (DS), Sociálnědemokratická strana Slovenska (SDSS) a Strana zelených na Slovensku (SZS) (Kopeček 1999: 248).

myšlenky zavést přímou volbu prezidenta. Jednak využila reálné obavy, že Národní rada nebude schopna v nadcházejících volbách zvolit novou hlavu státu a dále pak těžila z předpokladu, že možnost participovat na volbě hlavy státu je mezi občany všeobecně přijímána. Za účelem posílit své politické preference před koncem blížícího se volebního období, iniciovala SDK na počátek roku 1997 petiční akci na vyhlášení referenda o přímé volbě prezidenta¹⁵. (Horváth – Brix: 2; Kopeček 1999: 248; Orosz a kol. 2009: 50).

Dalším velkým podporovatelem přímé volby byl samotný prezident Michal Kováč. Během svého posledního roku v prezidentském úřadu hovořil o výhodách přímé volby pravidelně v médiích, známý je jeho výstup k tomuto tématu v novoročním projevu v roce 1997: „Chcel by som v tejto súvislosti zdôrazniť, že pre našu krajinu a jej budúcnosť je veľmi dôležité, aby sa posilnila nezávislosť a nadstraníckosť prezidenta republiky tým, že si ho zvolia priamo občania. Posilní sa tak aj demokratickosť nášho politického systému a čo je veľmi dôležité, priama voľba zaručí, že po skončení funkčného obdobia terajšieho prezidenta bude táto funkcia ihneď obsadená.“¹⁶ (Just 2011: 20; Prezident Slovenskej republiky 1997). V této době, kdy byly spory mezi Kováčem a Mečiarom samozřejmostí, viděl prezident možnost přímé volby jako nástroj k oslabení moci předsedy vlády. Kováč se navíc obával, že v případě neobsazení postu prezidenta by veškeré prezidentské pravomoci přešly dle ústavy na Vladimíra Mečiara. A jak ukázaly další události o rok později, i Kováčovo prorokování, že po jeho odchodu nebude parlament schopen zvolit prezidenta, se ukázalo jako opodstatněné (Just 2011: 20).

Na základě prezidentovy novoroční výzvy, jež se setkala u občanů kladné odezvy, se podařilo Petičnímu výboru za přímou volbu v průběhu prvních tří měsíců roku 1997 nashromáždit celkem 440 tisíc podpisů. Zdálo se, že referendu, jež bylo posléze vypsáno, nestálo nic v cestě.

---

¹⁵ Podmínky pro konání referenda byly stejně nevlídné jako u nepřímé volby prezidenta. Referendum bylo prohlášeno za platné v případě účasti nadpoloviční většiny voličů, jež mají právo volit do Národní rady. Pro přijetí předkládaného návrhu se musela vyslovit většina zúčastněných voličů (Horváth – Brix: 3)

¹⁶ Zdroj: <https://www.prezident.sk/?novorocny-prihovor-1997>, zhlédnuto dne 2. 4. 2015.

Kabinet Vladimíra Mečiara ovšem přijal usnesení, díky němuž se otázka o zavedení přímé volby u referenda nakonec vůbec neobjevila¹⁷. Vše mělo dohru až u Ústavního soudu, kam se obrátil jak poslanec KDH Ivan Šimko, tak prezident republiky. I přesto, že Ústavní soud oběma navrhovatelům vyhověl, předseda Národní rady Ivan Gašparovič odmítl vyhlásit opakování referenda za účelem potřeby přezkoumat formální náležitosti petice a k uskutečnění druhého referenda tedy nedošlo. Toto dění pochopitelně vyvolalo silnou nevoli u veřejnosti a zároveň přispělo i k negativnímu hodnocení vládní politiky v zahraničí (Just – Hladká 2004; Orosz a kol. 2009: 50).

4.2.2 Neúspěšná volba prezidenta a parlamentní volby 1998

S blížícím se koncem volebního období Michala Kováče bylo více jasné, že prezidentova prognóza o neschopnosti parlamentu zvolit novou hlavu státu, získává reálnou podobu. Kováč opustil prezidentský úřad 2. března 1998 a jeho prezidentské pravomoci připadly vládě (Krejčí 2006: 363; Prezident Slovenskej republiky 1997). Následných pokusů o zvolení nového prezidenta proběhlo na půdě Národní rady celkem pět, ovšem všechny byly neúspěšné a prezidentský úřad zůstal tedy neobsazen. Nejvíce nadějný byl právě pátý pokus, jenž se uskutečnil 9. července 1998. Otto Tomeček, kandidát za HZDS a rektor Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici obdržel v každém kolem 86 hlasů, což znamená, že od zvolení jej dělily pouhé čtyři hlasy (OSCE: 3; Just 2011: 21).

Navzdory značné polarizaci tehdejší Národní rady, došlo 14. července 1998 po několika neúspěšných pokusech ke schválení první novelizace ústavy (již zmiňovaný Ústavní zákon č. 244/1998 Z.z.). Po obsahové stránce se nejednalo o rozsáhlou novelu, vyřešila ovšem jeden ze závažných koncepčních nedostatků ústavy a to byl způsob řešení zastupování prezidentského úřadu. Novelizace stanovila, že v momentě, kdy není prezidentský úřad obsazen (což v tomto momentě nebyl),

---

¹⁷ Referendum o přímé volbě se konalo v rámci referenda o vstupu Slovenska do NATO. Úlohu distribuovat lístky pouze se třemi otázkami, místo plánovanými čtyřmi, plnil na Mečiarův pokyn

přechází prezidentské pravomoci do rukou předsedy Národní rady. Jedná se především o výkon pravomoci prezidenta jmenovat a odvolávat předsedu vlády a jednotlivé ministry, jakož i přijímat jejich demisi. Další pravomocí je jmenovat a odvolávat vedoucí představitele ústředních orgánů a jiné vyšší státní funkce v případech stanovující zákon. Novelizací bylo rovněž stanoveno, že návrh na prezidentského kandidáta může podat nejméně 8 poslanců Národní rady místo původního jednoho poslance (Orosz a kol. 2009: 50–51).

Jistou nadějí, jež by mohla přinést změnu do průběhu volby prezidenta, byly parlamentní volby uskutečněné na podzim roku 1998. Nové rozložení sil v parlamentu by za jistých okolností bylo schopno zvolit novou hlavu státu či dokonce najít společný kompromis v otázce přímé volby prezidenta (Just 2011: 21). Mimo již zmiňované SDK se otázce zavedení přímé volby hlavy státu ve svých volebních programech věnovaly rovněž Strana občanského porozumění (SOP) či Strana maďarské komunity (SMK). Naopak hlavní vládní strana HZDS se otázce přímé volby ve svém programu nevěnovala a to i přesto, že tuto myšlenku ve svých prohlášeních mnohokrát podporovala (Just – Hladká 2004).

Nyní již k samotným výsledkům parlamentních voleb a jejich důsledku na zavedení přímé volby prezidenta. Vítězem voleb se stalo se ziskem 27 % hlasů (43 mandátů v Národní radě) HZDS. S odstupem pouhých 0,7 % hlasů se umístila SDK, což byl pro bývalou opozici nebývalý úspěch a zároveň došlo k potvrzení faktu, že Mečiarova vláda se netěšila z většinové podpory společnosti, jak ostatně sama mnohokrát prezentovala. Byly to naopak opoziční strany, jež dokázaly agregovat zájmy většiny obyvatel a v jejich prospěch hovořilo i zmařené referendum o přímé volbě prezidenta za Mečiarovy vlády. V rámci povolebních vyjednávání došlo k vytvoření koalice SDK spolu s tradičními stranami SDL' a SMK a dále s nově vzniklou SOP. Do čela nové vlády se postavil Mikuláš Dzurinda (Szomolányi 1999: 99–100; Petranská Rolková 2012: 24–25).

---

tehdejší ministr vnitra Gustáv Krajčí (Just - Hladká 2004).

Koaliční vláda stála po svém uvedení do úřadu před nelehkým úkolem a to co nejrychleji obsadit dosud prázdný prezidentský úřad¹⁸. Jelikož koalice po parlamentních volbách disponovala ústavní většinou 93 hlasů, existovala zde teoretická možnost novelizovat ústavu a poté přijmout zákon o již mnohokrát deklarované přímé volbě prezidenta. S výjimkou SDL bychom prioritou zavedení přímé volby hlavy státu našly ve volebním programu u všech koaličních partnerů (je ovšem třeba říci, že SDL proti přímé volbě přímo nevystupovala) (Just 2011: 22). Tento soulad v otázce přímé volby se projevil i ve společném vládním prohlášení, v němž se vláda zavazuje k „přípravě právní normy o přímé volbě prezidenta¹⁹“ (Úrad vlády Slovenskej republiky 1998: 5). Ovšem samozřejmě nesmíme zapomenout zmínit i druhou možnost, jež ústavní většina vládě umožňovala, a tou bylo zvolení vlastního navrhovaného kandidáta v parlamentní volbě. V tomto případě, zde ovšem bylo jisté riziko, že všech 93 poslanců nebude v tajné volbě hlasovat pro společného kandidáta. Toto riziko bylo navíc potvrzeno poté, co si nejmenší vládní strana SOP vyjednala jakýsi dodatek v koaliční smlouvě, jež hovoří o jejím předsedovi Rudolfu Schusterovi jako společném prezidentském kandidátovi celé vládní koalice, s čímž nesouhlasili především zástupci KDH²⁰ (Just 2011: 22).

4.3 První přímá volba

Vzhledem k faktu, že prezidentský úřad byl již od března 1998 prázdný, začala vládní koalice ihned po volbách pracovat na přípravě ústavní novely zavádějící přímou volbu prezidenta²¹. Tato novela (č. 9/1999 Z.z.) byla posléze v březnu 1999 přijata, a navzdory tomu, že byla vytvořena v časové tísní, zahrnuje mimo záležitostí týkajících se přímé

¹⁸ Vláda byla jmenována předsedou Národní rady Jozefem Migašem (Horváth 2005: 13).

¹⁹ Zdroj: http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf, zhlédnuto 25. 3. 2014.

²⁰ Výměnou za tento požadavek obdržela SOP v nově vytvořené vládě pouze dvě křesla a nikoliv tři, která by jí jinak podle počtu svých poslanců měla patřit (Kopeček 2008: 183).

²¹ Novela ústavního zákona byla předložena v listopadu 1998 skupinou koaličních poslanců, již tvořili P. Krešák, I. Šimko, L. Orosz a L. Mészáros (Orosz a kol. 2009: 52).

volby i úpravu ústavního postavení prezidenta (Krejčí 2006: 364; Orosz 2013: 7). Hlavním cílem této úpravy bylo vymezit postavení hlavy státu tak, aby odpovídalo parlamentnímu systému, což znamenalo posílení jeho role neutrálního arbitra v rámci politického systému a naopak oslabení jeho působnosti v oblasti výkonné moci. Došlo k rozšíření kompetence prezidenta rozpustit Národní radu²² či posílení jeho pravomoci při navrácení zákona parlamentu k opětovnému projednání. Naopak u některých aktů prezidenta byla nově potřeba kontrasignace premiéra či člena vlády a rovněž došlo ke zrušení pravomoci prezidenta předsedat vládě (Orosz a kol. 2009: 52). Se zavedením přímé volby získali občané rovněž možnost rozhodnout o odvolání prezidenta v lidovém referendu, což bylo dosud výsadou Národní rady (jež k tomuto kroku potřebovala ústavní 3/5 většinu)²³ (Horváth 2005: 11).

Nyní k podmínkám samotné volby. Kandidáta na prezidenta může jmenovat nejméně 15 poslanců Národní rady nebo alespoň 15 tisíc oprávněných voličů podepsaných pod petiční arch. Využíván je dvoukolový většinový volební systém. Pro zvolení musí kandidát dosáhnout v prvním kole nadpoloviční většiny hlasů všech oprávněných voličů (i přesto, že se volby nezúčastní). V opačném případě se koná druhé kolo, kam postupují dva nejúspěšnější kandidáti a vítězí ten, jenž získá nejvyšší počet hlasů tentokrát od všech zúčastněných voličů. Prezident je volen na pětileté volební období s jednou možností znovuzvolení (Just 2011: 23–24).

Krátce po přijetí novelizace ústavy došlo ke stanovení data samotné volby, jež předseda Národní rady vyhlásil na 15. květen 1999 (OSCE 1999: 4). Kandidátem vládnoucí koalice byl již zmiňovaný Rudolf Schuster, proti němuž se po poněkud dlouhých úvahách, zda se o prezidentský post ucházet, postavil expremiér Vladimír Mečiar (Just – Hladká 2004). Jak jsem již naznačila, nominace Rudolfa Schustera

---

²² Prezident může nově rozpustit Národní radu, pokud do tří měsíců nerozhodla o vládním návrhu zákona, jež je spojen s otázkou důvěry vlády, pokud nebyla déle jak tři měsíce schopna usnášení se a pokud byla doba přerušení zasedání parlamentu delší, než povoluje ústava (Horváth 2005: 17).

jakožto společného kandidáta SDK se potýkala s nesouhlasem především KDH, jejíž zástupci se nemohli smířit s bohatou komunistickou minulostí kandidáta. Řada poslanců za SDK dokonce neformálně upřednostňovala jiné prezidentské kandidáty, jimiž byl například bývalý prezident Michal Kováč, bývalá velvyslankyně ČSFR a herečka Magda Vášáryová či intelektuál Juraj Švec²⁴. Vítězem prvního kola se stal Rudolf Schuster, ovšem nezískal potřebnou nadpoloviční většinu všech oprávněných voličů. Do druhého kola, jež se uskutečnilo 29. května 1999, tedy spolu s ním postoupil dle očekávání Vladimír Mečiar. I z tohoto kola ovšem odešel Schuster jako vítěz a se ziskem 57,18 % se stal prvním přímo zvoleným prezidentem (Just – Hladká 2004; Kopeček 2008: 183–184).

4.3.1 Mandát Rudolfa Schustera v letech 1998–2004

Nástupem Rudolfa Schustera do prezidentského úřadu byla ukončena dlouhodobá krize na domácí politické scéně způsobená neschopností parlamentu zvolit hlavu státu. Zároveň došlo k výraznému uklidnění do té doby bouřlivých vztahů mezi prezidentem a premiérem, k čemuž jistou měrou přispěl i další ústavní dodatek upravující, i když jen částečně, pravomoci hlavy státu. Ústavním zákonem č. 90/2001 Z.z., došlo k rozšíření pravomoci prezidenta podat návrh k ústavnímu soudu²⁵ či k omezení pravomoci udělovat milost a amnestii ve formě abolicie. Pokud nahlédneme na ústavní dodatky přijaté v letech 1999 a 2001 ve spojitosti se zavedením přímé volby, pak lze konstatovat, že nedošlo z hlediska ústavních pravomocí k posílení pozice hlavy státu. I přesto, že zde po zavedení přímé volby byla možnost pro ústavodárce posílit ústavní

---

²³ K tomu, aby byl prezident odvolán, je třeba nadpoloviční většina všech oprávněných voličů (Horváth 2005: 11).

²⁴ Uchazeči o prezidentský úřad (seřazeni dle výsledků z prvního kola): Rudolf Schuster (47,37 %), Vladimír Mečiar (37,23 %), Magdaléna Vášáryová (6,60 %), Ivan Mjartan (3,59), Ján Slota (2,50 %), Boris Zala (1,00 %), Juraj Švec (0,81 %), Juraj Lazarčík (0,52 %), Ján Demikát (0,15 %), Michal Kováč (0,18 %) (Krejčí 2006: 364).

²⁵ „Prezident Slovenskej republiky môže pred vyhlásením referenda podať na Ústavný súd Slovenskej republiky návrh na rozhodnutie, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky podľa odseku 1, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom [...]“ (Ústavní zákon č. 90/2001 Z.z.: čl. 95).

postavení hlavy státu a přiblížit se tak poloprezidentskému systému, tato možnost zůstala nevyužita (Orosz 2013: 8).

Za vlády prezidenta Schustera se u moci vystřídaly dvě vlády pod vedením premiéra Mikuláše Dzurindy. Jelikož prezident nebyl natolik výrazným činitelem na domácí politické scéně a plně respektoval roli vládních koalic jako takových, nedocházelo v letech 1999 až 2004 k výraznějším střetům mezi prezidentem a premiérem (Horváth 2005: 23). Tradiční zprávy o stavu republiky, jež Schuster předkládal tak již nebyly tak kritické vůči vládě jako ty za jeho předchůdce Kováče. Je pochopitelné, že nejmenší kritika se nesla k první Dzurindově vládě (1998–2002), jež Schustera na post hlavy státu nominovala a v jejíž vládě měl Schuster své zástupce (Horváth 2005: 23).

Ke zhoršení vztahů mezi vládou a prezidentem došlo po parlamentních volbách v roce 2002, na jejichž základě došlo k vytvoření pravo-středové koalice Slovenské demokratické a křesťanské unie (SDKÚ), SMK, KDH a Aliance nového občana (ANO) (celkem 78 mandátů). S touto vládní koalicí se Schuster dostal do sporu především kvůli jeho nesouhlasu s ekonomickou politikou vlády a řadou liberálních opatření v sociální a hospodářské oblasti, jež vláda podnikala (Balík – Kopeček 2002; Kopeček 2008: 195–196). Dalším důvodem sporů může být rovněž fakt, že Schuster jako zástupce levého spektra bývalé vládní koalice, nenašel v nové vládě své reprezentanty. Zároveň zde hrála svou roli i Schusterova snaha posílit svou pozici před blížícími se prezidentskými volbami. V důsledku toho, byl poslední projev o stavu republiky uskutečněný ke konci roku 2003 ve znamení kritiky směrem k druhé Dzurindově vládě. I přesto byly tyto napjaté vztahy mezi prezidentem a premiérem mnohem slabšího charakteru než vztahy Kováče s Mečiarom (Horváth 2005: 23; Kopeček 2008: 196).

Pravomocí, jež prezident Schuster hojně využíval, byla možnost vrátit návrh zákona zpět k projednání parlamentu. V průběhu svého pětiletého funkčního období vetoval celkem 103 zákonů, čímž se dle některých názorů choval jako druhá komora parlamentu. Schuster tento svůj postup odůvodňoval nesouladem daného návrhu s ústavou, ovšem

pouze jednou se obrátil na Ústavní soud (Kopeček 2008: 199). Naopak pasivnější byl prezident v oblasti zahraniční politiky, kdy jeho pravomoc dojednat a ratifikovat zahraniční smlouvy byla přenesena v souladu s Ústavou na vládu Slovenské republiky (Školkay 2004).

5 ČESKÁ REPUBLIKA

5.1 Tradice prezidentského úřadu

Na rozdíl od našeho východního souseda má instituce prezidenta v českém prostředí dlouholetou tradici. Tato tradice byla započata nástupem T. G. Masaryka do prezidentského úřadu, jehož charismatická a zároveň autoritativní osobnost zcela naplňovala představu o tom, jakou roli by měla hlava státu v československém politickém systému představovat, tedy roli aktivního a morálního arbitra (Pajas 2013: 472; Hloušek 2008: 264). Tento obraz prezidenta přežil i složitá léta v období nacistické okupace a 40 let dlouhou éru komunistickým prezidentů. Po roce 1989 a posléze 1993 byl titul prezidenta voleného členy parlamentu chápán českou veřejností jako nejvyšší možná pozice ve společenském žebříčku (Pajas 2013: 472).

5.1.1 Ústavní postavení prezidenta

Prezident České republiky je spolu s vládou součástí moci výkonné. Ústava mu garantuje pravomoc jmenovat a odvolávat předsedu vlády, vládu a její členy a stejně tak přijímat jejich demisi. Odvolaná vláda či vláda, jenž podala demisi je pak prezidentem pověřena k vykonávání prozatímní funkce, dokud není jmenována vláda nová. Prezident „jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy [a rovněž] jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu (Ústavní zákon č.1/1993: čl. 62). Další pravomocí hlavy státu je svolávat zasedání Poslanecké sněmovny, jakož ji i rozpouštět. Prezident má právo „vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního“ (Ústavní zákon č.1/1993: čl. 62). Prezident stvrzuje zákony svým podpisem. Hlava státu dále „zastupuje stát navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy“, přičemž toho sjednání „může přenést na vládu nebo s jeho souhlasem na jednotlivé členy“ (Ústavní zákon č.1/1993: čl. 62). Prezident je „vrchním velitelem ozbrojených sil“ (Ústavní zákon č.1/1993: čl. 62).

5.1.2 Nepřímá volba prezidenta

V letech 1989 až 2012 proběhlo v Československé, respektive České republice celkem šest voleb prezidenta, jež probíhaly na půdě parlamentu. Tento způsob volby je jeden z rysů české ústavy, jež lze považovat za zvyklost, jelikož hlava státu byla nepřímo volena již od roku 1918 (Charvát 2013: 150; Kudrna 2011: 1297). Do roku 1992 se prezident volil na společném zasedání obou komor Federálního shromáždění, v roce 1993 pouze na půdě Poslanecké sněmovny (nebyl ustanoven Senát) a od roku 1998 se prezidentská volba konala již na společném zasedání obou komor parlamentu České republiky. Nicméně žádná z těchto voleb, tedy s výjimkou té prosincové v roce 1989, se neobešla bez komplikací (Charvát 2013: 150).

Nyní pojďme krátce nahlédnout na volby prezidenta konané v letech 1993 až 2008. K první prezidentské volbě konané na půdě Poslanecké sněmovny ČR došlo 26. ledna 1993, kdy byl zvolen bývalý československý prezident Václav Havel, a to poměrně jednoznačně²⁶ (Hloušek 2008: 267). Naopak prezidentská volba roku 1998 se pro prezidenta Havla již tak jednoznačně nevyvíjela, a to díky bouřlivému vývoji na politické scéně spojené s pádem Klausovy vlády těsně před volbami²⁷. Václav Havel byl zvolen až ve druhém kole volby s rozdílem pouhého jednoho hlasu²⁸ (Tabery 2008: 85–109). V pořadí třetí volba hlavy státu konaná v roce 2003 přinesla ukázkou toho, jak vypadá tříkolová varianta volby v praxi. Jelikož dosavadní prezident Václav Havel již nemohl znovu kandidovat, nastala otázka, kdo by jej měl v prezidentském postu vystřídat. Přes první dvě neúspěšná kola volby, byl do třetího nominován za ČSSD Jan Sokol a Václav Klaus za ODS. Václav Klaus byl

²⁶ Ve prospěch Václava Havla hlasovalo 109 poslanců. Další kandidát Miroslav Sládek obdržel 14 hlasů, Marie Stiborová pak 49 hlasů. Z 200 vydaných hlasovacích lístků bylo odevzdáno 194 platných a 6 neplatných lístků (Kolář 1993).

²⁷ Pád Klausovy vlády byl důsledek aféry ohledně financování Občanské demokratické strany (ODS). Díky tomu, že prezident Havel posléze nepověřil Klausu sestavením nové vlády a zároveň adresoval Klausovi velmi kritický projev (tzv. Rudolfinský projev), řada poslanců ODS se rozhodla Havla nevolit (Tabery 2008: 85-109).

²⁸ Ve druhém kole získal Havel 99 hlasů v PS a 47 hlasů od senátorů (Tabery 2008: 109).

zvolen ve třetím kole se ziskem 142 hlasů (109 od poslanců a 33 od senátorů) (Hloušek 2008: 268).

O své znovuzvolení usiloval Václav Klaus v poslední nepřímé volbě hlavy státu v roce 2008. Jeho protikandidátem byl ekonom Jan Švejnar (podpořen ČSSD). V první volbě nedošlo ke zvolení žádného z kandidátů, tudíž došlo ke konání druhé volby. V té posléze v rámci třetího kola zvítězil Václav Klaus se ziskem 141 hlasů (proti 122 poslanců a senátorů) (Tabery 2008: 317). Je třeba dodat, že tato prezidentská volba byla značně vyhrocená (odchod tří poslanců během volby ze zdravotních důvodů) a nepřiměřených útoků proti J. Švejnarovi, jemuž byla vyčítána emigrace z Československa v 70. letech či neschopnost jeho americké manželky mluvit česky. Z těchto důvodů je tato prezidentská volba označována jako „špinavý politický obchod“ (Pajas 2013: 473).

5.2 Debaty o přímé volbě prezidenta a pokusy o její zavedení

5.2.1 Období v letech 1989–1992

S myšlenkou zavedení přímé volby prezidenta se v českém, respektive československém, prostředí setkáváme již po listopadových událostech roku 1989. S návrhem na zavedení přímé volby hlavy státu přišli komunisté, kdy den po odchodu Gustáva Husáka z prezidentského úřadu prezentovali na jednání nové vlády tvořené komunisty a opozicí, návrh, dle něhož by byl prezident republiky volen ve formě lidového referenda (Kudrna 2011: 1304). Důvod, proč se komunisté přikláněli k variantě přímé volby, byla vidina úspěchu jejich potencionálního kandidáta, posledního předsedy vlády, Ladislava Adamce, jenž si stále udržoval poměrnou popularitu v očích veřejnosti. Za dalšího vhodného kandidáta bylo možné považovat, především na Slovensku populárního, Alexandra Dubčeka. Oproti tomu pozice Václava Havla nebyla natolik příznivá, jelikož Havel nebyl v tak širokém podvědomí veřejnosti jako komunističtí „kandidáti“. Snaha komunistů zavést přímou volbu jako nástroj, díky němuž se částečně redukuje jeho upadající role ve státu, se

ovšem setkala s odporem opozice a zůstala pouhou ideou (Kudrna 2011: 1305).

Diskuze o tom, jakým způsobem volit prezidenta, se staly aktuálními ve spojitosti s rozpadem ČSFR. S potřebou vytvoření nové ústavy, se zde otevírala možnost změnit dosud zavedenou praxi volit hlavu státu nepřímo (Musilová – Šedo 2013: 13). Této možnosti využila ČSSD, jejíž překládaný návrh Ústavy na podzim roku 1992 obsahoval i zavedení přímé volby, nicméně nebyl Českou národní radou přijat (Poslanecký klub ČSSD 2010). Poslanci z Liberálně sociální unie (LSU) oproti tomu navrhovali zavést přímou volbu prezidenta jako alternativu v případě, že by nebyl prezident zvolen parlamentem (Musilová – Šedo 2013: 13). K myšlence přímé volby prezidenta se v roce 1992 vyjádřil i prezident Václav Havel, jenž hovořil o tom, že legitimita hlavy státu by neměla být odvozena od parlamentního sboru, ale od občanů dané země. Přímá volba prezidenta by mohla zároveň sloužit jako jakési dočasné řešení pro nově vzniklé státy, či jako pojistka v případě, že není zákonodárny sbor schopen zvolit prezidenta (Kysela 2008b: 47–48).

V průběhu 90. let debata o zavedení přímé volby na domácí politické scéně na nějaký čas utichla. Znovu se poté objevila až na podzim roku 2001 především v souvislosti s blížícím se koncem druhého volebního období prezidenta Václava Havla (Kysela 2008b: 48). Tato druhá fáze debaty o přímé volbě již byla mnohem důraznější než ta v 90. letech a postupem času nabývala na intenzitě. Především se pak dotýkala jak politické scény, tak i laické a odborné veřejnosti. V následujících kapitolách se podíváme, jak se k zavedení přímé volby vyjadřovaly jednotlivé politické strany, občané České republiky i politologové a ústavní právníci.

5.2.2 Druhá fáze debaty o přímé volbě

Postoj společnosti

Hned na začátek by bylo dobré seznámit se s vývojem postojů české veřejnosti k zavedení přímé volby hlavy státu, jelikož od „přání“ či „nepřání“ společnosti volit prezidenta přímo, se pochopitelně odvíjelo i stanovisko politických stran k této otázce. Jak znázorňuje následující tabulka, již od roku 2002 se pro zavedení přímé volby prezidenta pravidelně vyslovovalo více jak 50 % občanů, přičemž těsně před schválením ústavního zákona o přímé volbě se toto číslo pohybovalo kolem 60 %. Za povšimnutí jistě stojí vysoká čísla z let 2004 a 2009, tedy období, jež následovala po kritické volbě na půdě Parlamentu v roce 2003 a především pak nechvalně proslulé volbě v roce 2008. Dle výzkumu veřejného mínění měla varianta volby prezidenta parlamentem statisticky vyšší podporu u lidí s dobrou životní úrovní a vysokoškolským vzděláním, a dále od stoupenců ODS, jež ve vyšší míře než přímou volbu upřednostňovali i volbu prezidenta širším kolegiem volitelů (Ďurďovič 2012: 2).

Tab. 1: Kdo by měl volit prezidenta? (v %)¹

	duben 2002	únor 2004	duben 2005	leden 2007	leden 2008	leden 2009	leden 2011	leden 2012
všichni voliči	57	68	57	60	64	67	60	61
parlament	20	16	23	23	18	18	17	16
širší shromáždění volitelů	12	11	11	10	10	10	13	13

Pozn.: Dopočet do 100 % ve sloupcích tvoří odpovědi „neví“.

¹ Znění otázky: „Který z běžně užívaných způsobů volby prezidenta je podle Vás nejvhodnější pro Českou republiku? Volba parlamentem, tj. poslanci a senátory současně, volba širším shromážděním volitelů (např. poslanci, senátory a krajskými zastupiteli), nebo volba všemi voliči?“

Zdroj: (Ďurďovič 2012: 2).

Postoj odborné veřejnosti

Dlouholetý proces diskuzí nad myšlenkou zavedení přímé volby v českém politickém systému byl doprovázen i komentáři politologů a ústavních právníků. Jak uvedl český politolog Michal Kubát „[s]nad v žádné jiné systémové otázce neexistovala tak fatální názorová propast

mezi odbornou veřejností na jedné straně a politickou [...] veřejností na straně druhé.“ (Kubát 2013: 96). Pokud zůstaneme u Michala Kubáta, lze ho jednoznačně zařadit mezi jednoho z největších kritiků přímé volby. Kubát vyvrací argumenty zastánců přímé volby, jež tvrdí, že institut přímé volby zapojí občany do politického života a dále, že je třeba přímé volby, jelikož je to ve většině republik na světě běžnou praxí. Naopak, jak uvádí Kubát, čím vyšší budou mít občané možnost zúčastnit se aktu voleb, tím nižší bude participace občanů, což se projeví především u voleb parlamentních. Dále Kubát zdůrazňuje, že přímá volba není v žádném případě soudobým demokratickým trendem, ale naopak řešením či implikací situace v dané zemi (Kubát 2013: 98–101).

Dalším skeptikem v otázce zavedení přímé volby prezidenta je i český ústavní právník Jan Kysela. Dle něj je největším rizikem především očekávání občanů, jež si spojují institut prezidenta s tradicí odkazující na prezidenta Masaryka či Havla. Ovšem ve chvíli, kdy se tato očekávání spojí s pravomocemi prezidenta, je zde předpoklad, že „vznikne nové mocenské centrum [a] to nemůže mít pozitivní dopad.“ (Kysela 2011). Navíc, přímo zvolený prezident nebude mít prostor pro realizování své vlastní politiky, a jelikož nedisponuje například zákonodárnou iniciativou, může to vést k tomu, že bude prezident např. zahálet se jmenováním ministrů (Kysela 2011). Tuto domněnku ostatně podporuje i Kubát, když hovoří o tom, že přímo zvolený prezident „[n]emůže vládnout, protože nemá výkonné pravomoci, pomocí nichž by prosazoval své politické představy [a] jedině, co může dělat, je snažit se omezovat skutečného nositele výkonné moci [tedy] vládu v čele s premiérem“ (Kubát 2013: 101). Lze ovšem dodat, že samotný způsob volby není tím rozhodujícím faktorem, jenž určuje „míru aktivismu prezidentů“ (Margit Tavits cit. dle Antoš 2012: 27). Rozhodující je především samotná osobnost prezidenta (Michal Kubát cit. dle Antoš 2012: 27). Kysela přímou volbu odmítá ze stejného důvodu jako Kubát, když hovoří o tom, že v českém politickém prostředí není pro zavedení přímé volby důvod a především pak chybí pro její uskutečnění jakákoliv podložená argumentace (Kysela 2011).

Naopak zastáncem přímé volby je politolog Jiří Pehe. Dle jeho názoru je zcela mylná domněnka, že přímá volba hlavy státu nepatří do parlamentního systému, jelikož v Evropě nalezneme řadu zemí, jež přímou volbu využívají a nelze o nich hovořit v souvislosti s poloprezidentským či prezidentským systémem. Zároveň považuje za chybné tvrzení, že větší legitimita prezidenta nutně povede ke konfliktu mezi ním a vládou, což opírá o argumentaci, že k takovýmto konfliktům docházelo i před přímou volbou (www.pehe.cz).

Pokusy politických stran o zavedení přímé volby prezidenta

Přání společnosti zavést v českém prostředí přímou volbu prezidenta bylo vyslyšeno již v roce 2001, kdy byl tzv. Čtyřkoalicí²⁹ předložen první návrh ústavního zákona (Kudrna 2011: 1310). Svou roli zde hrálo i přesvědčení, že potencionální kandidáti nominovaní Čtyřkoalicí, jako např. Petr Pithart či Otakar Motejl, by měli v přímé volbě u občanů velkou šanci na úspěch (Pehe 2001). Pro přímou volbu byl navrhován dvoukolový většinový volební systém a pro nominaci kandidáta bylo potřeba shromáždit 20 000 podpisů, přičemž nebyl brán ohled na to, kdo jej nominuje (Musilová – Šedo 2013: 22). Novela zákona žádným způsobem neovlivňovala dosavadní kompetence hlavy státu, ale naopak omezovala imunitu zákonodárců a soudců Ústavního soudu. Návrh zákona byl zamítnut již v prvním čtení (Kysela 2008b: 48).

K otázce zavedení přímé volby prezidenta se v roce 2002 znovu vyjádřil i prezident Václav Havel. Ve své stati „Jak volit mého nástupce? Přímo!“ se vrací k argumentaci, dle níž je pro „politickou stabilitu v zemi nesmírně důležité, aby aspoň jedna z nejvyšších funkcí měla přímý [...] mandát od občanů, a díky tomu i jiný typ legitimacy než ostatní“ (Havel 2002). Dle Havla není ve spojitosti s přímou volbou nutné ihned hovořit o prezidentském systému, jelikož pravomoci hlavy státu nemusí být posíleny, jak se ostatně často hovoří. Havel poukazuje na to, že debaty o

---

²⁹ Na základě parlamentních voleb v roce 1998 došlo v reakci na opoziční smlouvu k vytvoření Čtyřkoalice menších pravicových stran, a to Křesťanská a demokratická unie –

nutnosti změnit ústavu a tedy prezidentské pravomoci, vyvolávají především ti, jež přímou volbu odmítají (Havel 2002).

K přímé volbě se ve své eseji vyslovil v témže roce i budoucí prezident Václav Klaus. Dle něj je zavedení přímé volby pouze jakýmsi prostředkem, jež má napomoci daných politickým stranám vyhrát volby. Ústavní systém navíc není na přímou volbu „stavěn“, jelikož nemá přímá volba v českém prostředí tradici. Klaus ovšem připouští, že v případě zavedení přímé volby, to nebude „znamenat žádnou revoluční změnu, která by pohnula naší zemí [...]“ (Klaus 2002).

K dalšímu pokusu o zavedení přímé volby došlo krátce po parlamentních volbách v roce 2002. První návrh byl podán 10 poslanci z řad nově vytvořené vládní koalice ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, a víceméně navazoval na předcházející neúspěšný návrh Čtyřkoalice z předešlého roku. Dle tohoto návrhu mohlo kandidáta na prezidenta nominovat vedle 20 000 občanů nově i 10 poslanců nebo 10 senátorů. Novela rovněž definuje, že do druhého kola může postoupit i více než dva kandidáti, v případě rovnosti jejich hlasů v prvním kole (Musilová – Šedo 2013: 23–24). I tento návrh byl nicméně zamítnut hned v prvním čtení. Druhým předloženým návrhem byl podnět 20 poslanců z ODS, jenž naopak odmítal možnost, že by byl kandidát navrhován zákonodárci. Vítězem přímé volby by se stal kandidát, jenž obdržel v prvním kole nejvíce hlasů. Druhé kolo by se konalo pouze za předpokladu, že by kandidáti z prvního kola obdrželi stejný počet hlasů. Pro tento návrh se nicméně vyslovilo (zcela pochopitelně) ještě méně koaličních poslanců než pro návrh první a i tento pokus o zavedení přímé volby byl neúspěšný (Musilová – Šedo 2013: 23–24).

Předkladateli návrhu z počátku roku 2003 byla skupina šesti poslanců z US-DEU, přičemž návrh se nijak zásadně nelišil od návrhu koalice ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU z předešlého roku, ovšem navyšoval počet poslanců, jež mohou nominovat kandidáta na dvacet (Kysela 2008b: 50). I tento návrh se ve své důvodové zprávě opíral o

---

Československá strana lidová (KDU-ČSL), Unie svobody (US), Občanská demokratická aliance (ODA) a Demokratická unie (DEU) (Krejčí 2006: 313-314).

argumentaci, že zavedením přímé volby se vyjde vstříc většině obyvatel ČR. Návrh dále poukazoval na fakt, že ve většině zemí středovýchodní Evropy již přímá volba funguje a tudíž by bylo dobré je následovat (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2003). Identický návrh podala i skupina deseti senátorů, ovšem oba dva pokusy byly neúspěšné (Kysela 2008b: 50).

Zhruba půl roku po prvním zvolení prezidenta Václava Klause byl iniciován koaliční vládou ČSSD, lidovců a US-DEU další návrh na ústavní změnu za účelem zavedení přímé volby. Tento návrh zákona se již ovšem od těch předešlých lišil v tom, že mimo mechanismu volby částečně řešil i otázku zákonných pravomocí hlavy státu (Kudrna 2011: 1312). Dle návrhu měly být některé prezidentské pravomoci podrobeny kontrole Poslanecké sněmovny, Senátu nebo vlády. Podmínky pro nominaci se ztotožňovaly s podmínkami z předešlého návrhu z ledna 2003. Ve volebním systému ovšem nastala menší výjimka, jež umožňovala konání třetího kola, pokud by kandidáti získali v kole druhém stejný počet hlasů (Musilová – Šedo 2013: 26).

Ve zbývajícím volebním období (2002–2006) již nedošlo zákonodárci k předložení žádného návrhu o přímé volbě, z čehož vyplývá, že otázka přímé volby byla pro politické strany spíše volebním tématem než skutečnou programovou záležitostí. Proto byl další podnět iniciován skupinou poslanců z ČSSD až 16. října 2007 (Kudrna 2011: 1313). Tento ústavní návrh, jež by měl vstoupit v platnost až k 1. lednu 2009, tudíž jeho cílem nebylo ovlivnit prezidentskou volbu v roce 2008, formálně omezoval postavení prezidenta, neboť se zvýšil počet pravomocí, jež vyžadovaly kontrasignaci. Nominace i volební systém se ztotožňovaly s předešlým návrhem (Musilová – Šedo 2013: 27).

Potřeba zavést přímou volbu prezidenta se zvýšila především po již zmiňované problematické volbě hlavy státu v roce 2008, při níž byl zvolen Václav Klaus (Charvát 2013: 151). V průběhu let 2008 až 2010 došlo tedy k předložení dalších čtyř návrhů. První předložila skupina čtyř poslanců ze

Strany zelených (SZ)³⁰, jež navrhovala, aby o zavedení přímé volby rozhodli občané v referendu. V případě vyhovění návrhu, by byl kandidát nominován 20 poslanci, 10 senátory nebo na základě petice s 10 000 podpisy občanů. Volba by poté umožňovala konání třetího kola, v případě shodného počtu hlasů kandidátů ve druhém kole (Musilová – Šedo 2013: 29).

Doposud byly téměř všechny návrhy na ústavní změnu podány na půdě Poslanecké sněmovny, ovšem další výjimkou byl návrh senátora Horníka, jenž se ve svém návrhu ze 7. 7. 2008 vrací k variantě nominujících 10 poslanců, 10 senátorů a petici s 20 000 podpisy občanů. Využit by měl být dvoukolový volební systém s uzavřeným druhým kolem s využitím losu v případě shody (Musilová – Šedo 2013: 29). Chronologicky dalším návrhem byl vládní návrh z února 2009, jenž byl zajímavý tím, že vůbec neobsahoval mechanismus volby (Kudrna 2012: 21). Řadu neúspěšných návrhů o zavedení přímé volby uzavírá návrh z klubu ČSSD po parlamentních volbách 2010, dle něhož směl být kandidát nominován 40 poslanci, 17 senátory nebo 50 000 občany podepsanými pod kandidátní listinu. Ústavní zákon, stejně jako v roce 2003, mj. počítal s drobnými úpravami prezidentských pravomocí (rozšíření případů, kdy je třeba kontrasignace) (Musilová – Šedo 2013: 30).

5.3 Schválení přímé volby

Ačkoliv bylo v průběhu posledních téměř deseti let na půdě parlamentu předloženo několik návrhů na zavedení přímé volby, žádný z nich nebyl tak nadějný jako ten po parlamentních volbách v roce 2010. Vládní koalice ve složení ODS, TOP 09 a Věci veřejné (VV) se k vytvoření návrhu zákona o přímé volbě zavázala ve svém programovém prohlášení ze 4. srpna 2010 (Vláda České republiky 2010). Počáteční návrh vládní

---

³⁰ Návrh podali poslanci Martin Bursík, Kateřina Jacques, Onřej Liška a Přemysl Rabas (Charvát 2013: 155).

koalice počítal se třemi variantami způsobu volby hlavy státu. První variantou byl jednokolový většinový volební systém, druhou pak většinový systém s uzavřeným druhým kolem a třetí většinový systém s otevřeným druhým kolem, kdy by do druhého kola postoupili kandidáti, jež by překročili často zmiňovanou hranici 12,5 % hlasů. Zde je patrné, že i přes společný závazek zavést přímou volbu nebyla vládní koalice jednotná v jeho provedení (Javůrek 2011: 6). Po řadě jednání byl na počátku roku 2012 předložen konečný vládní návrh na změnu ústavy, jež předpokládal využití dvoukolového většinového systému (Pajas 2013: 474).

K přijetí této finální verze ústavního zákona č. 71/2012 došlo oběma komorami Parlamentu v únoru 2012, přičemž ve znění pozdějších předpisů vstoupil zákon v platnost k 1. říjnu 2012 (Pajas 2013: 474; Novák 2012). Termín konání prezidentských voleb byl k témuž dni vyhlášen předsedou Senátu Milanem Štěchem na 11. a 12. ledna 2013 (Heřmánková 2012). Zde je evidentní, že časové období, jež měli potencionální kandidáti k dispozici pro získání 50 000 podpisů občanů a podání kandidatury, nebylo nikterak dlouhé. Ministerstvo vnitra mělo poté pouze týden na kontrolu platnosti kandidátních listin (Pajas 2013: 474).

5.3.1 Ústavní zákon č. 71/2012

Kandidáta na prezidenta může navrhnout každý občan České republiky, jež dosáhl věku 18 let, přičemž pro podporu návrhu je třeba získání 50 000 podpisů pod petiční arch. Dalšími navrhovateli může být skupina 20 poslanců nebo 10 senátorů. Ústavní zákon neporušuje dosud zavedenou tradici jednoho možného znovuzvolení prezidenta (Vláda České republiky 2010).

Jak již bylo uvedeno, pro přímou volbu byl určen dvoukolový většinový volební systém, tudíž je v prvním kole zvolen kandidát, jež získá nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů. V opačném případě dojde do 14 dnů ke konání druhého kola, do kterého postupují první dva kandidáti, jež získali v prvním kole nejvíce platných hlasů. „Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel ve druhém kole

volby nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů“ (Ústavní zákon č. 71/2012: čl. 56).

Nyní pojďme nahlédnout na ústavní zákon z pohledu pravomocí prezidenta. I přesto, že zde byla před schválením finální verze ústavního zákona vedena poměrně živá debata o tom, jakým způsobem zasáhnout do ústavních pravomocí prezidenta (největším podporovatelem této změny byla ČSSD), nakonec lze konstatovat, že ústavní zákon upravuje či mění pravomoci prezidenta jen minimálně. Jednou z těchto změn je zařazení abolicie mezi pravomoci, jež vyžadují kontrasignaci (Kudrna 2012: 23). Dále došlo k omezení imunity hlavy státu, již má prezident pouze po dobu svého funkčního období. K posílení postavení prezidenta přeci jen došlo, jelikož byla zpřísněna procedura impeachmentu. Zatímco doposud podávala návrh žaloby na hlavu státu pro velezradu jedna třetina senátorů a ke schválení byla třeba jejich nadpoloviční většina všech přítomných, nyní je ke schválení žaloby potřeba podpory jak 3/5 přítomných senátorů, tak 3/5 všech poslanců, z čehož vyplývá, že k odvolání prezidenta nemůže prakticky dojít (Kudrna 2012: 24).

5.4 Případ první přímé volby prezidenta

Ačkoliv je téma první historicky přímé volby prezidenta jistě zajímavé, vzhledem k cíli této práce se seznámíme jen se základními fakty a výsledky. Oficiálními kandidáty na prezidenta, jež splnily ústavní podmínky potřebné pro svou nominaci, byly: Jana Bobošíková (Suverenita), Jiří Dienstbier (ČSSD), Jan Fischer, Táňa Fischerová, Vladimír Franz, Zuzana Roithová (KDU-ČSL), Přemysl Sobotka (ODS), Karel Schwarzenberg (TOP09) a Miloš Zeman (SPOZ). Kandidáti Dienstbier, Sobotka a Schwarzenberg byli nominováni parlamentní stranou, zbylí kandidáti byli poté nominováni na základě zisku 50 000 podpisů od občanů (výjimkou Dienstbier, jenž splnil obě podmínky). Další kandidáti, Vladimír Dlouhý a Tomio Okamura, byli po kontrole podpisů na kandidátních listinách z volby Ministerstvem vnitra vyloučeni (Volba Prezidenta České republiky).

Do druhého kola postoupili se ziskem 23,40 % Karel Schwarzenberg a Miloš Zeman, jenž obdržel 24, 21 % hlasů³¹ (Volby.cz 2013). Důležitost druhého kola se pochopitelně projevila i v prezidentské kampani, v níž lze, především u osoby Miloše Zemana, zaznamenat prvky negativní kampaně. Po prvním kole se v Zemanově kampani stalo ústředními tématy zdůrazňování skutečnosti, že Schwarzenberg strávil část svého života v cizině či jeho spojení s tehdejší, ne příliš populární, vládou Petra Nečase. Oficiální kampaň K. Schwarzenberga lze označit za pozitivní v celém jejím průběhu, zaměřena byla především na prezentaci samotné osobnosti Schwarzenberga (Červinková – Kulhavá 2013: 26–27). V druhém kole, jež se konalo ve dnech 25. a 26. ledna 2013 zvítězil Miloš Zeman se ziskem 54,80 % a stal se tak prvním přímo zvoleným prezidentem v České republice³² (Volby.cz 2013).

5.4.1 Volební období Miloše Zemana

V době psaní této kapitoly (duben 2015) byl prezident Miloš Zeman ve funkci něco málo přes dva roky³³. Ovšem již po roce v úřadu lze konstatovat, že se osobnost Miloše Zemana plně projevila především ve snaze posílit své postavení v českém politickém systému. Dalo by se říci, že od svého nástupu do funkce „permanentně testuje, kam až může zajít (Lebeda 2014: 17). Pokud se vrátíme k tezi Jana Kysely a Michala Kubáta, kteří hovořili o tom, že Ústava České republiky neumožňuje hlavě státu realizovat svůj vlastní program a proto se budou snažit nějakým způsobem zasahovat do činnosti vládního kabinetu (*viz strana*), pak lze v případě Miloše Zemana s tímto tvrzením souhlasit. Jako krásný příklad nám může posloužit vládní krize, jež vyústila v demisi kabinetu premiéra Petra Nečase ke dni 17. června 2013 (Lebeda 2014: 18; Vláda České

---

³¹ Pořadí ostatních kandidátů bylo následující: Jan Fischer (16,35 %), Jiří Dienstbier (16,12 %), Vladimír Franz (6,84 %), Zuzana Roithová (4,95 %), Taťána Fischerová (3,23 %), Přemysl Sobotka (2,46 %), Jana Bobošíková (2,39 %). Volební účast v 1. kole byla 61,31 % (Volby.cz 2013).

³² Karel Schwarzenberg obdržel 45,19 % hlasů. Volební účast byla oproti prvnímu kole o něco málo nižší, a to 59,11 % (Volby.cz 2013).

³³ Inaugurace prezidenta Zemana proběhla dne 8. 3. 2013 (ČT 24 2013a).

republiky 2013). Prezident Zeman po této události nečekal na dohodu parlamentních stran a jmenoval bývalého ministra financí ze svého dřívějšího kabinetu Jiřího Rusnoka³⁴, a to i přesto, že vláda v demisi navrhovala na post premiérky Miroslavu Němcovou (ODS), jež se opírala o podporu 101 poslanců (Pálková – Hrubeš 2013). Rusnok byl tedy prezidentem jmenován bez jakýchkoliv dřívějších konzultací s parlamentem a tedy i proti vůli parlamentní většiny, což se projevilo o měsíc později, kdy tato „úřednická vláda“ nezískala na půdě poslanecké sněmovny důvěru (Lebeda 2014: 18).

Dalším příkladem „vzdoru“ Miloše Zemana proti ústavním zvyklostem byl případ jmenování, tedy spíše nejmenování, docenta Putny³⁵ profesorem v roce 2013 (Lebeda 2014: 17). Jen pro úplnost, profesor je jmenován prezidentem republiky na základě podnětu vědecké či umělecké rady vysoké školy podaný prostřednictvím ministra školství (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2015). V minulosti ovšem hlava státu návrhy na jmenování profesorů respektovala. Jak uvedl již uváděný ústavní právník Jan Kysela, „proces výběru univerzitních profesorů je ryze odborný, a to, že [prezident] Zeman odmítá respektovat názor vědeckých rad, je zcela neudržitelný [...] krok“ (Jan Kysela cit. dle ČT24 2013b). Svůj postoj prezident Zeman ohledně jmenování docenta Putny nakonec změnil, jmenovací dekret mu byl ovšem předán tehdejšími ministrem školství Petrem Fialou (ČT24 2013c).

Do třetice se podíváme na spor prezidenta Zemana s tehdejšími ministrem zahraničí Karlem Schwarzenbergem z roku 2013, v němž šlo o jmenování českých velvyslanců v zahraničí. Jednalo se především o jmenování Livie Klausové jako velvyslankyně na Slovensku či Vladimíra Remka jako zástupce ČR v Rusku (ČT24 2013d). Ústava prezidentovi jasně definuje pravomoc pověřovat a odvolávat „vedoucí zastupitelských misí“ (Ústavní zákon č. 1/1993: čl. 63). Pro tento krok je všem potřeba spolupodpis premiéra nebo jím pověřeného mistra (Ústavní zákon č.

---

³⁴ Jiří Rusnok byl ministrem financí v období od 13. 4. 2000 do 12. 7. 2002 (Vláda České republiky 2009).

1/1993: čl. 63). Tento spor se dostal do fáze, kdy prezident Zeman hovořil o tom, že v případě neshody s ministrem zahraničí se dle ústavy dohodne s předsedou vlády, jímž byl v té době Petr Nečas (ČT24 2013e). Dle ústavy je prezidentovi tato možnost ukládána, ovšem znamenala by faktické vyloučení vlivu šéfa diplomacie na jmenování zahraničních diplomatů.

Funkční období prezidenta Zemana se pomalu chýlí do své druhé poloviny, a my můžeme prozatím konstatovat, že si prezident Zeman v žádném případě nevybral roli pasivního prezidenta. Jak uvádí politolog Tomáš Lebeda, všechny výše zmíněné kroky prezidenta Zemana jsou názornými příklady toho, že i z na první pohled nekontroverzních kompetencí lze učinit prostředek, pomocí něhož si hlava stát vytváří precedenty, jež ještě více podporují jeho vliv. Dle Lebedy lze i Zemanovu „prosbu“, aby mu byla odebrána pravomoc jmenovat profesory, pokud nemá mít vliv na jejich jmenování, lze vykládat jako posun ve výkladu pravomocí hlavy státu (Lebeda 2014: 17–18).

---

³⁵ Martin C. Putna je literární a kulturní historik a kritik. Přednáší na Fakultě humanitních studií Karlovy univerzity (ČT24 2013b).

6 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce, bylo prostřednictvím komparativní analýzy, představit důvody a podněty, jež vedly ve třech vybraných parlamentních systémech střední Evropy k zavedení přímé volby prezidenta. Za účelem zodpovězení své výzkumné otázky, tedy proč a za jakých okolností došlo v daných státech k zavedení přímé volby hlavy státu, jsem se poměrně podrobně (nebo alespoň jak mi rozsah této práce umožňoval) zabývala všemi aspekty, jež hrály v otázce přímé volby svou roli. Po zjištění všech podnětů lze konstatovat, že důvody, jež vedly k zavedení přímé volby v rámci studovaných zemí, tedy Polska, Slovenska a České republiky byly zcela odlišné. Z časového hlediska bylo první zemí, jež zavedla do svého ústavního systému přímou volbu prezidenta, Polsko. Stalo se tak již v roce 1990, a lze tedy říci, že její zavedení bylo součástí procedury přechodu Polské republiky k demokracii. Nově utvořená hlava státu byla již od počátku nového demokratického Polska vybavena poměrně rozsáhlými pravomocemi, jež mu měly dopomoci korigovat přechod země k demokracii. Tyto posílené kompetence ve spojitosti s výraznou osobností, jež Wałęsa zajisté byl, negativně ovlivňovaly domácí politickou scénu a vedly k řadě kompetenčních sporů mezi hlavou státu a premiérem. Politický systém Polské republiky lze v první polovině devadesátých let označit jako systém poloprezidentský, přičemž je nutné zdůraznit, že na této klasifikaci nemělo zavedení přímé volby téměř žádný vliv a nelze tedy hovořit o tom, že by přímá volba vedla k posílení pravomocí prezidenta, jelikož jeho pravomoci byly posíleny již před přímou volbou. Mnohem výrazněji prezidentské kompetence ovlivnila Malá ústava z roku 1992, a to (pro prezidenta) v pozitivním slova smyslu, jelikož došlo k jeho posílení na úkor parlamentu, čímž došlo k jasnému definování ústavní hranice těmito dvěma institucemi, což bylo doposud častým bodem sváru. Prezident tedy disponoval kompetencemi dle ústavy hodnými poloprezidentskému systému, a záleželo tedy jen na tom, zda

prezident vzešlý z přímé volby bude tyto pravomoci využívat či nikoliv. Nakonec se vyplnila druhá varianta, jelikož prezident Kwaśniewski byl na rozdíl od Walesy spíše pasivním hráčem, tudíž se systém Polské republiky choval reálně jako parlamentní. Parlamentní forma vlády byla ostatně potvrzena i ústavou Polské republiky v roce 1997. Lze tedy konstatovat, že po zavedení tzv. kompromisní Malé ústavy došlo zcela jistě k posílení prezidentských pravomocí na úkor zákonodárné moci a to nejen ústavně, ale i reálně, a to především ve volebním období prezidenta Wałęsy. Naopak během prezidentského úřadování Kwaśniewského nastal v polském politickém systému příklon k parlamentnímu systému, což se odráželo i na prezidentských pravomocích.

Zcela odlišně se vyvíjela situace ohledně procesu zavádění přímé volby hlavy státu v případě Slovenské republiky. Co měla tato země s Polskou republikou přeci jen společné, byl fakt, že i v případě Slovenska bylo na počátku jeho nezávislé éry potřeba vybudovat institut prezidenta. Pravomoci, jež byly prezidentovi ústavou garantovány, se slučovaly s parlamentní formou vlády. Výraznou komplikací, ovšem bylo nejasné konstituční definování vztahů mezi hlavou státu a premiérem, což je opět znak, jenž se vyskytoval i v případě Polska. Nejasné vymezení kompetencí těchto dvou aktérů se projevovalo bouřlivými vztahy mezi prezidentem Kováčem a aktivistickým premiérem Mečiarom. V reakci na vymezení se od premiéra Mečiara a jeho politické strany Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) došlo k zformování koalice politických stran (Slovenské demokratické koalice), jež začala hovořit o zavedení přímé volby prezidenta v slovenských podmínkách, přičemž v této své snaze mohla těžit jak z podpory veřejnosti, tak i prezidenta Kováče. Důvodem, proč byl Kováč velkým podporovatelem zavedení přímé volby, byl především již zmíněný nejasný vztah mezi jeho osobou a premiérem, jež uváděla slovenská Ústava, především pak absence ústavního dodatku, jež by definoval, kdo má zastupovat hlavu státu v době

neobsazeného prezidentského postu. Reálně zde totiž hrozila situace, že by se tímto „zástupcem“ stal tehdejší premiér Mečiar, čemuž se chtěl Kováč i Slovenská demokratická koalícia vyvarovat. Další faktor, jenž hrál roli v procesu zavádění přímé volby, byl nešťastně zvolený způsob volby hlavy státu, jež znemožňoval Národní radě zvolit prezidenta, a tudíž zde byla urgentní potřeba ústavní novelizace, jež by tuto situaci změnila. Lze tedy konstatovat, že hlavním důvodem, jenž přispěl k zavedení přímé volby prezidenta, byla reakce na danou politickou situaci způsobenou nevhodným výběrem volebního mechanismu pro nepřímou volbu prezidenta. K odpovědi na otázku, zda došlo k posílení pravomocí prezidenta po zavedení přímé volby, lze odpovědět, že nikoliv. Naopak došlo k výraznému zklidnění do té doby napjatých vztahů mezi prezidentem a předsedou vlády, což bylo způsobeno především ústavními dodatky přijatými těsně po zavedení přímé volby. Mezi prvním přímo zvoleným prezidentem Schusterem a premiérem Dzurindou sice docházelo k řadě menších kolizí především ohledně vládní politiky, ovšem nelze v žádném případě říci, že by se prezident snažil vybočit z dosavadních pravomocí, jenž mu udávala ústava.

Posledním sledovaným případem této komparativní analýzy je Česká republika. Myšlenka zavedení přímé volby prezidenta se na rozdíl od Polska nebo Slovenska vyskytovala v českém prostředí s několika přestávkami již od roku 1989, přičemž hlavní debata byla zahájena v roce 2001. Z tohoto velkého časového rozpětí lze vyvodit, že otázka zavedení přímé volby nebyla v českém prostředí nikterak naléhavá jako u našich sousedů. Jedním z určujících faktorů, jenž jistou měrou přispěl k uvažování o přímé volbě hlavy státu, byla stejně jako v případě Slovenské republiky, nepřímá volba prezidenta. Ovšem problémový nebyl ani tak mechanismus volby, jako spíše její průběh. Jak jsem v práci uvedla, jednokolová volba se na půdě parlamentu odehrála pouze v roce 1993. Následující volby se již nevyznačovaly tak hladkým průběhem, což

vyvrcholilo nechvalně proslulou prezidentskou volbou v roce 2008, jež se pochopitelně velmi negativně odrazila v očích české veřejnosti. Dalo by se říci, že v žádné jiné zemi z vybraných zemí této komparativní analýzy neměl postoj české veřejnosti při procesu zavádění přímé volby prezidenta takový vliv jako právě v České republice. Od roku 2001 se na české politické scéně střídali jeden návrh na zavedení přímé volby za druhým, přičemž drtivá většina z nich byla politickými stranami odůvodněna argumentem, že tak reagují na „přání společnosti“. Je zcela pochopitelné, že největší aktivita politických stran v podávání ústavních návrhů na zavedení přímé volby se objevovala těsně před volbami, čím si daný politický subjekt snažil naklonit přízeň voličů. Před parlamentními volbami v roce 2010 se tak již závazek přijetí přímé volby objevoval téměř ve všech volebních programech politických stran. K završení více než desetiletého procesu pokusů o zavedení přímé volby do ústavního systému České republiky došlo nakonec v roce 2012. Ústavní dodatek zavádějící přímou volbu prezidenta zachovává, tedy až na pár výjimek, dosavadní pravomoci hlavy státu, tudíž vlivem zavedení přímé volby nedošlo dle ústavy k posílení pravomocí hlavy státu. Ovšem při pohledu na dosavadní vystupování prezidenta Miloše Zemana lze vyvodit, že se nehodlá spokojit pouze s rolí pasivního diváka, a neustále zkouší, kam až může v rámci svých pravomocí dojít.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Antoš, Marek (2012). Právomoci prezidenta republiky po zavedení přímé volby. In: Kudrna, Jan ed., *Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby* (Praha: Nakladatelství Karolinum), s. 27–41.

Balík, Stanislav – Kopeček, Lubomír (2002). Slovenské volby 2002 – Překročení Rubikonu? *Středoevropské politické studie*. (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=27>, 4. 4. 2015).

Brunclík, Miloš (2009). Negativní parlamentarismus: cesta k efektivnějšímu fungování parlamentního režimu? *Acta Politologica* 1 (2), s. 118–141.

Cole, Daniel H. (1998). Poland's 1997 Constitution in Its Historical Context. *Saint Louis-Warsaw Transatlantic Law Journal* 1998 (1), s. 1–78.

Cole, Daniel H. (1999). Book Review. From Renaissance to Poland's Renaissance. *Michigan Law Review* 2062 (1999), s. 2062–2102.

Červinková, Monika – Kulhavá, Lucie (2013). Karel Schwarzenberg a Miloš Zeman: Pozitivní a negativní kampaň k prezidentským volbám. *Naše společnost* 11 (2), s. 16–29.

ČT24 (2013a). *Zeman se ujal úřadu, chce bojovat proti kmotrům a setkávat se s lidmi* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/218028-zeman-se-ujal-uradu-chce-bojovat-proti-kmotrum-a-setkavat-se-s-lidmi/>, 22. 4. 2015).

ČT24 (2013b). *Zeman odmítl jmenovat Putnu profesorem, důvody nezveřejní*. 17. 5. 2013 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/227790-zeman-odmitl-jmenovat-putnu-profesorem-duvody-nezverejni/>, 23. 4. 2015).

ČT24 (2013c). *Putna převezme profesorský dekret z rukou ministra Fialy*. 22. 5. 2013 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/228567-putna-prijme-profesorsky-dekret-z-rukou-ministra-fialy/>, 23. 4. 2015).

ČT24 (2013d). *Diskuze o "velvyslankyni" Klausové považuje Zeman za amatérismus*. 4. 4. 2013 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/221495-diskuse-o-velvyslankyni-klausove-povazuje-zeman-za-amaterismus/>, 23. 4. 2015).

ČT24 (2013e). *Válka o velvyslance: Nečas Zemanovi zadní vrátka dělat nechce*. 23. 4. 2013 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/224015-valka-o-velvyslance-necas-zemanovi-zadni-vratka-delat-nechce/>, 23. 4. 2015).

Dančák, Břetislav (1997a). Konstituování stranického systému v Polsku v letech 1989–1991. *Politologický časopis* IV (1), s. 55–68.

Dančák, Břetislav (1997b). Návrat Polska zpět k pravici. *Politologický časopis* IV (3), s. 260–270.

Dudek, Antoni (2007). *Historia Polityczna Polski 1989–2005* (Arcana: Kraków).

Dudek, Antoni (2010). Krize komunistického systému v Polsku v 80. letech. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů* 4 (3), s. 42–54.

Đurđovič, Martin (2012). Postoje občanů k prezidentskému úřadu. *Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR*. 10. 2. 2012 (http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6758/f3/pi120210a.pdf, 19. 4. 2015), s. 1–4.

Duverger, Maurice (1980). A New Political System Model: Semi-presidential Government. *European Journal of Political Research* 8 (2), s. 165–187.

Elgie, Robert (1999). The politics of semi-presidentialism. In: Elgie, Robert ed., *Semi-presidentialism in Europe* (Oxford: Oxford University Press), s. 1–21.

Filip, Jan – Svatoň, Jan – Zimek, Josef (2002). *Základy státovědy* (Brno: Masarykova univerzita).

Garlicki, Lech - Garlicka Zofia, A. (2010). Constitution Making, Peace Buidling and National Reconciliation: the Experience of Poland. In: Miller, Laurel E. eds., *Framing the State in Times of Transition: Case Studies in Constitution* (Washington: United States Institute of Peace Press), s. 391–416.

Havel, Václav (2002). "Jak volit mého nástupce? Přímo!" *Knihovna Václava Havla* (<http://www.vaclavhavel-library.org/docs/archive/projevy-1989-2006/2002-01-30.pdf>, 14. 4. 2014).

Heřmánková, Pavlína (2012). Vyhlášení volby prezidenta republiky (01.10.2012). *Senát Parlamentu České republiky*. 1. 10. 2012 (<http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1259>, 13. 4. 2014).

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Šedo, Jakub (2011). *Politické systémy* (Brno: Barrister & Principal).

Hloušek, Vít (2008). Pojem střední Evropy, jeho proměny a milníky politického vývoje. In: Pospíšil, Ivo, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* (Brno: Masarykova univerzita v Brně), s. 25 – 39.

Hloušek, Vít (2008). Přímá volba prezidenta: český kontext. In: Brunclík, Miloš – Novák, Miroslav (eds.), *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán), s. 263–285.

Horváth, Peter – Brix, Richard. Direct Presidential Election as an Attendant Feature of Central European Consolidation. *International*

Political Science Association
(http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_35813.pdf, 2. 4. 2015), s. 1–10.

Horváth, Peter (2005). Prezident v politickom systéme Slovenskej republiky. *Slovenská politologická revue* 2005 (3), s. 1–31.

Charvát, Jakub (2013). Analýza procesu zavádění přímé volby prezidenta v ČR. *European Electoral Studies* 8 (2), s. 146–159.

Javůrek, Petr (2008a). Postavení prezidentů v politickém systému Polska, Litvy a Rumunska. In: Brunclík, Miloš – Novák, Miroslav eds., *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán), s. 78 – 133.

Javůrek, Petr (2008b). Prezidenti poloprezidentských systémů. In: Brunclík, Miloš – Novák, Miroslav eds., *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán), s. 11–26.

Javůrek, Petr (2011). Přímá volba prezidenta v ČR: nevyhnutelnost pouze zdánlivá. *Přítomnost* 2013 (2), s. 4–11.

Just, Petr – Hladká, Malvína (2004). Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku. *Czech-Slovak Political Science Students' Union*. 21. 3. 2004 (<http://cpssu.org/view.php?cislocclanku=2004032001>, 5. 4. 2015).

Just, Petr (2011). Přímá volba prezidenta na Slovensku: inspirace pro Českou republiku? *Přítomnost* 2013 (2), s. 19–29.

Klaus, Václav (2002). Přímá volba prezidenta jako program pro naši zemi? *Václav Klaus*. 5. 3. 2002 (<http://www.klaus.cz/clanky/1789>, 20. 4. 2015).

Kolář, Robert (1993). [Ústní sdělení] 26. 1. 1993 (Poslanecká sněmovna České republiky).

Kopeček, Lubomír (1999). Slovenská demokratická koalice – vznik, geneze a charakteristika. *Politologický časopis* 6 (3), s. 248–270.

Kopeček, Lubomír (2001). Reflexe parlamentních voleb v Polsku. *Středoevropské politické studie* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=64>, 25. 3. 2015).

Kopeček, Lubomír (2004). Slovensko. In: Kubát, Michal a kol., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 355–384.

Kopeček, Lubomír (2008). Prezident v politickém systému Slovenska – nelehké hledání fungujícího modelu. In: Brunclík, Miloš – Novák, Miroslav (eds.), *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán), s. 171–210.

Krejčí, Oskar (2006). *Nová kniha o volbách* (Praha: Professional Publishing).

Kubát, Michal (2004a). Úvod do studia politické vědy. In: Cabada, Ladislav – Kubát, Michal a kolektiv, *Úvod do studia politické vědy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 197–215.

Kubát, Michal (2004b). Polsko. In: Kubát, Michal a kol., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy* (Praha: Eurolex Bohemia), s. 271 – 297.

Kubát, Michal (2005). *Demokracie v Polsku* (Sociologické nakladatelství: Praha).

Kubát, Michal (2008a). Prezident v politickém systému Polska. In: Prezidenti poloprezidentských systémů. In: Brunclík, Miloš – Novák, Miroslav eds., *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán), s. 119–133.

Kubát, Michal (2008b). Polsko: Politický a ústavní systém Třetí republiky. In: Cabada, Ladislav a kol., *Nové demokracie střední a východní Evropy* (Praha: Oeconomica), s.9–36.

Kubát, Michal (2013). Současná česká politika. Co s neefektivním režimem? (Brno: Barrister & Principal).

Kudrna, Jan (2011). The question of conducting direct elections of the president in the Czech republic. *Jurisprudence* 18 (4), s. 1295–1321.

Kudrna, Jan (2012). Přímá volba prezidenta – konec cesty trvajících 23 let. In: Kudrna, Jan ed., *Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby* (Praha: Nakladatelství Karolinum), s. 9–26.

Kysela, Jan (2006). Česká republika mezi poloprezidentským a parlamentním režimem? *Politologická revue* (1), s. 5–28.

Kysela, Jan (2008a). Prezident republiky v ústavním systému ČR – perspektiva ústavněprávní. In: Brunclík, Miloš – Novák, Miroslav eds., *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě* (Praha: Dokořán), s. 235 – 262.

Kysela, Jan (2008b). Přímá volba prezidenta republiky jako symptom krize legitimacy ústavního systému? In: Šimíček, Vojtěch (ed.), *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky* (Brno: Masarykova univerzita), s. 42–59.

Kysela, Jan (2011). [Ústní sdělení] 29. 12. 2011 (ústavní právník).

Lebeda, Tomáš (2014). Malá politologická úvaha: Nejen o smyslu politologických úvah. In: Kubát, Michal – Lebeda, Tomáš a kol., *O komparativní politologii a současné české politice* (Praha: Nakladatelství Karolinum), s. 11–22.

Linz, Juan J. (1985). *Democracy: Presidential or Parliamentary. Does it Make a Difference?* (Yale University).

Mała Konstytucja: 1992.

Maroń, Grzegorz (2012). Instytucja przysięgi prezydenta w polskim porządku prawnym. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2 (10), s. 159–192.

Mihas, D.E.M. (1998). Poland: Two years after Walesa. *EBSCO* (<http://web.a.ebscohost.com.ez-proxy.svkpl.cz/ehost/detail/detail?sid=4b003f23-ea44-49f9-a7fc-aa886221ecc9%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4109&bdata=JnNpdGU9ZWlhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=165095>, 21.3.2015).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2015). *Řízení ke jmenování profesorem* (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/rizeni-ke-jmenovani-profesorem>, 22. 4. 2015).

Musilová, Markéta – Šedo, Jakub (2013). Diskuze o zavedení přímé volby prezidenta v České republice a její schválení. In: Šedo, Jakub (ed.), *České prezidentské volby v roce 2013* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), s. 9–35.

Novák, Pavel (2012). Přímá volba prezidenta dostala zelenou. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 22. 2. 2012 (<http://www.mvcr.cz/clanek/prima-volba-prezidenta-dostala-zelenou.aspx>, 17. 4. 2015).

Orosz, Ladislav (2009). Ústavný systém Slovenskej republiky – všeobecná charakteristika, hodnotenie, perspektívy. In: Orosz, Ladislav a kol., *Ústavný systém Slovenskej republiky (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy)* (Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika), s. 9–127.

Orosz, Ladislav (2013). Prezident Slovenskej republiky a jeho postavenie v systéme del'by moci (doterajší vývoj, aktuálny stav, hodnotenie). *Ústavný súd Slovenskej republiky*. 2. 12. 2013

(http://portal.concourt.sk/pages/worddav/preview.action?fileName=Orosz_final.pdf&pagelid=17268954, 31. 3. 2015), s. 1–13.

OSCE (1999). *The Slovak republic. Presidential elections. 15 and 29 May 1999* (<http://www.osce.org/odihr/elections/slovakia/16336?download=true>, 2. 4. 2015), s. 1–21.

Pajas, Petr Jan (2013). Czech Republic – the first direct presidential elections. *Megatrend Review* 10 (1), s. 471–480.

Pálková, Šárka – Hrubeš, Karel (2013). Zeman proti koalici. Zvolil vládu odborníků v čele s Rusnokem. *Lidovky.cz* 25. 6. 2013 (http://www.lidovky.cz/prezident-milos-zeman-jmenoval-premierem-rusnoka-fsf/zpravy-domov.aspx?c=A130625_142447_In_domov_spa, 23. 4. 2015).

Pehe, Jiří (2000). Postavení prezidenta, jeho kompetence. *www.pehe.cz* (<http://www.pehe.cz/prednasky/2000/postaveni-prezidenta-jeho-kompetence>, 27. 11. 2014).

Pehe, Jiří (2001). Kdo zvolí příštího prezidenta? *www.pehe.cz* (<http://www.pehe.cz/clanky/2001/kdo-zvoli-pristiho-prezidenta>, 10. 4. 2015).

Petranská Rolková, Natália (2012). Národná rada Slovenskej republiky. In: Fajták, Ľubomír a kol., *Ako pracuje parlament* (Bratislava: Parlamentný inštitút), s. 13–32.

Polívková, Zdenka (1994). *Prezident v posttotalitním státě* (Praha: Všehrad).

Poslanecký klub ČSSD (2010). *Novela Ústavy ČR – přímá volba prezidenta* (<http://poslaneckyklub.cssd.cz/cz/clanky/prace-poslancu/novela-ustavy-cr---prima-volba-prezidenta.aspx>, 14. 4. 2015).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2003). *Sněmovní tisk 172/0* (<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=172&ct1=0>, 20. 4. 2015), s. 1–12.

President.pl. *Aleksander Kwaśniewski* (<http://www.president.pl/en/president/polish-presidents/aleksander-kwasniewski/>, 25. 3. 2015).

Prezident Slovenskej republiky. *Michal Kováč* (<https://www.prezident.sk/?zivotopis-kovac>, 1. 4. 2015).

Prezident Slovenskej republiky (1997). *Novoročný príhovor 1997* (<https://www.prezident.sk/?novorocny-prihovor-1997>, 2. 4. 2015).

Říchová, Blanka (2000). *Přehled moderních politologických teorií* (Praha: Portál).

Sartori, Giovanni (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství* (Praha: SLON).

Schlosser, Dirk-Berg – Stammen, Theo (2000). *Úvod do politické vědy* (Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku).

Szomolányi, Soňa (1999). *Kľukatá cesta Slovenska k demokracii* (Bratislava: Stimul).

Szomolányi, Soňa (2004). *Cesta Slovenska k demokracii od „devianta“ k štandardnej novej demokracii*. In: Gyárfášová, Oľga – Mesežnikov, Grigorij, *Slovensko: Desať rokov samostatnosti a rok reform* (Bratislava: IVO), s. 9–24.

Szulkin, Ryszard (1993). *The 1990 Presidential Election in Poland*. *Scandinavian Political Studies* 16 (4), s. 359–379.

Školkay, Andrej (2004). *Prezidentské voľby na Slovensku. Komunikácia kandidátov v prezidentskej kampani na Slovensku*. *Středoevropské politické studie* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=205>, 31. 3. 2015).

Úrad vlády Slovenskej republiky (1998). *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky* (http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf, 3. 4. 2015), s. 1–43.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 460/1992 Z.z., *Ústava Slovenskej republiky*.

Ústavní zákon č. 90/2001 Z.z.: *Ústava Slovenskej republiky*.

Ústavní zákon č. 71/2012 Sb., *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.

Ustawa o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: 1990.

Ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: 1990.

Vláda České republiky (2009). *Vláda Miloše Zemana (22.07.1998 – 12.07.2002)*. 30. 4. 2009 (<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/milos-zeman/prehled-ministru-24634/>, 22. 4. 2015).

Vláda České republiky (2010). *Přímá volba prezidenta* (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/prima-volba-prezidenta--78534/>, 19. 4. 2015).

Vláda České republiky (2013). *Vláda Petra Nečase (13.07.2010 – 10.07.2013)* (<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/petr-necas/prehled-byvalych-clenu-vlady-petra-necase-96390/>, 22. 4. 2015).

Vodička, Karel (2003). Ústavní instituce a jejich funkce v politickém procesu. In: Cabada, Ladislav – Vodička, Karel, *Politický systém České republiky* (Praha: Portál), s. 241–278.

Volba Prezidenta České republiky. *Kandidáti na prezidenta České republiky* (http://www.volba-prezidenta.cz/kandidati_na_prezidenta_ceske_republiky/?, 2. 4. 2015).

Volby.cz (2013). *Volba prezidenta republiky konaná ve dnech 11.01. – 12.01.2013* (<http://volby.cz/pls/prez2013/pe2?xjazyk=CZ>, 17. 4. 2015).

www.pehe.cz. *Srovnávací pohled na přímou volbu prezidenta* (<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/srovnavaci-pohled-na-primou-volbu-prezidenta>, 15. 4. 2015).

Wiatr, Jerzy J. (2000). President in the Polish Parliamentary Democracy. *Politička misao* XXXVII (5), s. 89–98.

Winczorek, Piotr (2010). The Polish constitutional system and the law making process. In: Kucharczyk, Jacek – Zbieranek, Jarosław eds., *Democracy in Poland 1989–2009, Challenges for the future* (Warsaw: The Institute of public affairs), s. 13–30.

Wróbel, Piotr (2013). *Historical dictionary of Poland 1945–1996* (New York: Routledge).

Zubek, Voytek (1997). The Eclipse of Walesa's Political Career. *Europe-Asia Studies* 49 (1), s. 107–124.

8 RESUMÉ

This bachelor thesis is focused on the direct presidential election in parliamentary systems in the region of central Europe. Comparative analysis includes Poland, Slovak Republic and Czech Republic. This thesis reflects the circumstances and reasons which led to the establishing of direct presidential election in these countries. Attention is also focused on the role of directly elected president in parliamentary system, especially the relationship between the executive and legislative power.

This thesis comprises the theoretical and empirical part. The theoretical part includes typology of parliamentary, semipresidential and presidential system, including the definition of basic elements. The main objective of this thesis is focused on the particular countries. Structure of chapters follows the order in which was direct presidential election established. Poland introduced the direct presidential election after the fall of communism. This change was result of the institutional changes and the process of transition to democracy. The president possessed the catalogue of strong authorities, which caused frequent struggle between president and prime minister. After approval of the Small Constitution was Poland ranked as a semipresidential system.

In the Slovak Republic direct presidential election was established in 1998. The direct presidential election was a reaction to the complicated election mechanism during indirect presidential election in Parliament. There was also a frequent struggle between president and prime minister, which was caused by an unclear definition of their competition in the Constitutional, so there was also a need to adopt constitutional amendment.

The last country of this thesis is the Czech Republic. The question of direct election has been a relatively issue since 1989. It has been debated very often among politicians at the parliamentary level and also in the Czech public. It can be stated that the Czech public has played the

biggest role in the process of establishing the direct presidential election in Czech political system.